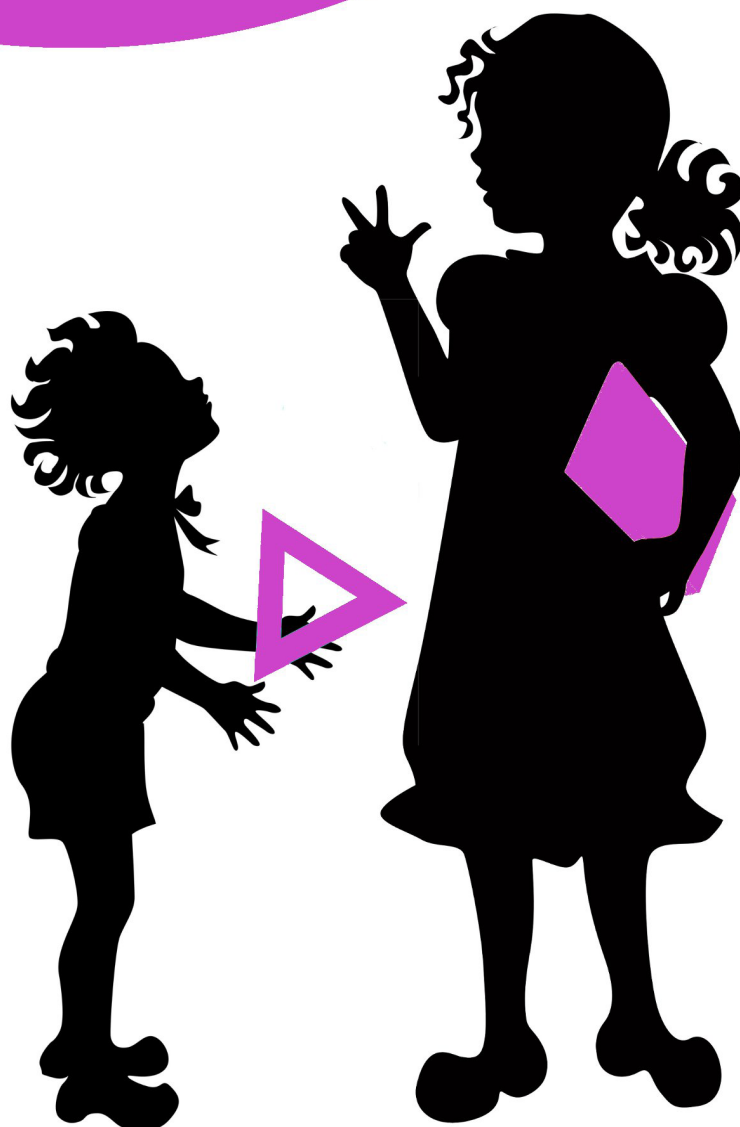

Zawód nauczyciel – świadomy wybór

Materiały
szkoleniowe

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Materiały współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Priorytet III. *Wysoka jakość systemu oświaty*, Działanie 3.3. *Poprawa jakości kształcenia*, Poddziałanie 3.3.2. *Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe*).

Materiały opracowane przez

Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych sp. z o.o.
ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 17, lok. 4 A, 90–248 Łódź
tel.: 42 633 17 19, faks: 42 209 36 85

Materiały opracował zespół w składzie:

Wiesława Cel
Katarzyna Czekaj
Agata Janus
Justyna Józwiak-Marzec
Ilona Marczak
Ewa Organiściak
Agnieszka Rozwadowska

Redakcja językowa:

Katarzyna Goszczyńska-Jurgielaniec

Skład:

Joanna Skrońska

Projekt okładki:

Joanna Skrońska

ISBN: 978-83-63120-67-2

Druk:

Drukarnia Cyfrowa i Wydawnictwo „Piktor”
ul. Tomaszowska 27, 93–231 Łódź
tel.: (42) 659 71 78, faks: (42) 617 03 07
www.piktor.pl

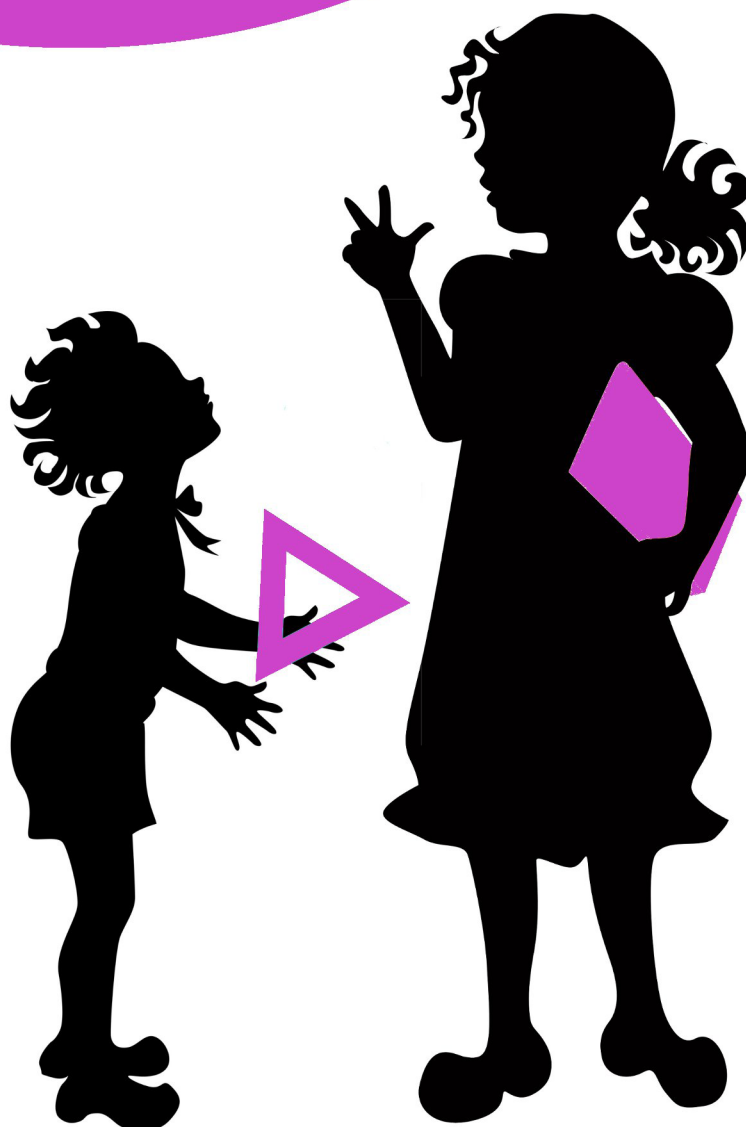
Spis treści

Wstęp	5
1. Podstawy prawne funkcjonowania placówek oświatowych.....	9
1.1. Hierarchia źródeł prawa	11
2. Specyfika współpracy nauczyciela z rodzicami oraz kadrami pomocniczą w szkole	15
2.1. Współpraca z rodzicami/opiekunami prawnymi.....	17
2.2. Współpraca nauczyciela z kadrami pomocniczą w szkole.....	18
2.3. Współpraca nauczyciela z pedagogiem szkolnym.....	18
2.4. Współpraca z nauczycielem wspomagającym	19
3. Współpraca szkoły z instytucjami zewnętrznymi.....	21
3.1. Współpraca z instytucjami pozarządowymi.....	23
3.2. Współpraca z policją	24
3.3. Współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi	25
3.4. Współpraca z uczelniami wyższymi	26
4. Współpraca szkoły w ramach programów Unii Europejskiej.....	27
4.1. eTwinning.....	29
4.2. Współpraca transgraniczna	30
4.3. Regionalne Programy Operacyjne	31
4.4 Europejskie programy wymiany uczniów.....	32
5. Awans zawodowy nauczyciela.....	33
5. 1. Podstawa prawna.....	35
5.2. Stopnie awansu zawodowego nauczycieli	35
5. 3. Nauczyciel stażysta	35
5. 4. Nauczyciel kontraktowy.....	37
5.5. Nauczyciel mianowany	37

5.6. Honorowy Profesor Oświaty	38
6. Wypalenie zawodowe	39
6.1. Teoretyczne wprowadzenie	41
6.2. Diagnoza	41
6.3. Pomoc.....	43
7. Zatrudnienie nauczyciela	45
7.1. Obowiązki i prawa nauczyciela wynikające z umowy o pracę i umów cywilnoprawnych	47
7.2. Odpowiedzialność nauczyciela za życie i zdrowie uczniów.....	49
7.3. Urlopy	50
8. Programy szkolne – konstrukcja, uczestnictwo, możliwość wdrożenia	51
8.1. „Szkola z klasą”	53
8.2. „Szkola Promująca Zdrowie”	54
8.3. „Szkola bez przemocy”.....	55
9. Kompetencje nauczyciela XXI wieku	57
9.1. Idea a praktyka edukacji przez całe życie	59
9.2. Certyfikaty w rozwoju pedagoga (np. ECDL, TELC)	62
9.3. Przeciwdziałanie stereotypowi nauczyciela jako zawodu typowo „kobiecego”.....	63
Zakończenie	67
Bibliografia	71

1. Wstęp

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Niniejsze materiały są przeznaczone dla studentów biorących udział w warsztatach *Zawód nauczyciel – świadomy wybór* w ramach projektu *Przez praktykę do wiedzy*, opracowanego na potrzeby Wyższej Szkoły Administracji w Bielsku-Białej (Priorytet III. *Wysoka jakość systemu oświaty*, Działanie 3.3. *Poprawa jakości kształcenia*, Poddziałanie 3.3.2. *Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe*).

Celem projektu jest podniesienie jakości praktyk pedagogicznych, które odbywają studenci w toku nauczania. Cel ten ma zostać osiągnięty między innymi poprzez pełniejsze przygotowanie studentów pedagogiki WSA w Bielsku-Białej do odbycia praktyk pedagogicznych w placówkach oświatowych. Aby zrealizować to założenie, studenci odbędą szereg warsztatów mających na celu przybliżenie im pracy pedagoga i zwiększenie ich kompetencji.

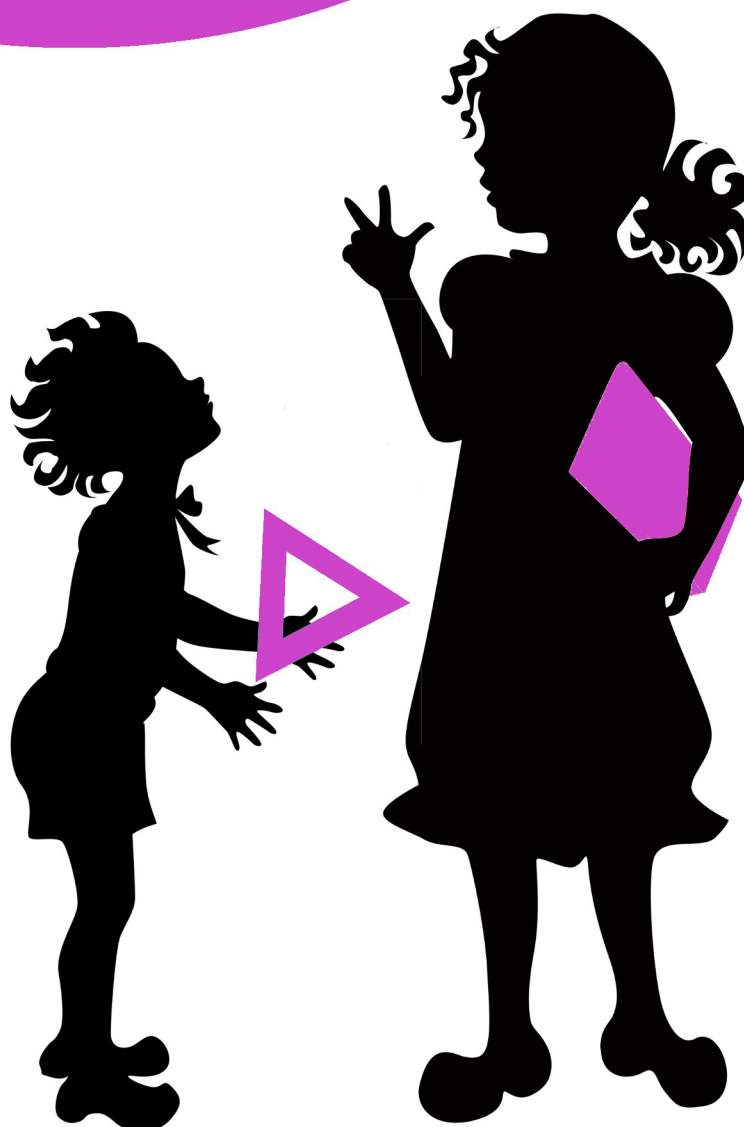
Polska w XX wieku przeszła trzy wielkie rewolucje oświatowe: pierwszą po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku, drugą po II wojnie światowej, w latach 1944–1945, i trzecią po transformacji ustrojowej w 1989 roku. Spowodowały one wprowadzenie w systemie oświaty wielu istotnych zmian. Przede wszystkim wprowadzono bezpłatny i powszechny dostęp do edukacji na wszystkich szczeblach kształcenia, zlikwidowano analfabetyzm, stworzono wiele nowych placówek oświatowych, zapewniono nauczycielom i pracownikom oświaty możliwość ciągłego kształcenia i doskonalenia zawodowego oraz zaczęto postrzegać proces nauczania jako kształtowanie umiejętności i osobowości, a nie tylko sztywne przekazywanie informacji. Wszystkie te zmiany zadecydowały o konieczności uporządkowania dotychczasowych i stworzeniu nowych przepisów prawa.

Niniejsza praca została podzielona na sześć rozdziałów. Jej celem jest wzbogacenie wiedzy na temat zawodu nauczyciela, a w szczególności: zapoznanie się z obowiązującymi podstawami prawnymi, niezbędnymi do należytego funkcjonowania placówek oświatowych, współpracy szkół w zakresie istniejących programów UE (eTwinning, Współpraca transgraniczna, Regionalne Programy Operacyjne, Europejskie programy wymiany uczniów), wdrażania programów edukacyjnych w szkołach (Szkoła z klasą, Szkoła bez przemocy, Szkoła Promująca Zdrowie), zjawiska wypalenia zawodowego i kształcenia ustawicznego, możliwości zdobycia certyfikatów ECDL i TELC oraz warunków zatrudniania nauczycieli, w tym między innymi praw i obowiązków nauczycieli, przysługujących im urlopów oraz odpowiedzialności za życie i zdrowie uczniów.

1. Podstawy prawne funkcjonowania placówek oświatowych

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

W celu dokładnego poznania prawnych zasad funkcjonowania placówek oświatowych należy zacząć od zdefiniowania źródeł prawa (ich hierarchii) i przepisów prawnych. Przez **źródło prawa** (akt prawny) rozumiemy konkretną ustawę lub rozporządzenie, zaś ich artykuł lub paragraf – to **przepis prawa**. Zbiór przepisów prawnych regulujących działalność organów państwa, jak i organów innych podmiotów prowadzących szkoły i placówki oświatowe, tworzy **prawo oświatowe**, które jest częścią prawa administracyjnego¹.

System oświaty jest to zbiór instytucji oświatowych, których głównym celem jest kształcenie, wychowanie i opieka wraz z zależnościami, jakie między nimi zachodzą². Podstawową wartością, którą powinien realizować system oświaty, jest powszechny i równy dostęp do kształcenia³. Instytucje publiczne, które działają zgodnie z przepisami prawa oświatowego, dają możliwość większego wyboru z oferty edukacyjnej, wychowawczej i opiekuńczej⁴. Możemy zatem powiedzieć, że prawo oświatowe reguluje organizację, działania i nadzór nad systemem oświaty.

Główne zadania systemu oświaty są ściśle związane z zasadami prawa oświatowego. Oprócz obowiązku zapewnienia każdemu obywatelowi RP równego dostępu do kształcenia, zadaniami systemu oświaty są również:

1. zapewnienie uczniom bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, a nauczycielom – pracy,
2. szeroko pojęta ochrona prawna nauczycieli,
3. poszanowanie godności i prawa do nauki ucznia oraz działanie zgodne z dobrem ucznia.

Ponadto system oświaty jest obowiązany zapewnić nieodpłatną naukę w zakresie wymaganym w przepisach ustawy o systemie oświaty⁵.

1.1. Hierarchia źródeł prawa

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej mówi, że *źródłami powszechnie obowiązującego prawa są: konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy oraz rozporządzenia*⁶. Do źródeł prawa zaliczamy także akty prawa miejscowego, ustanawiane np. przez jednostki samorządu terytorialnego, które odpowiadają za stronę finansową i organizacyjną szkół i innych placówek oświatowych.

¹ B. Śliwerski, *Pedagogika, Tom 2, Pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych*, GWP, Gdańsk 2006, s. 463–465.

² D. Kurzyna-Chmiel, *Podstawy prawne i organizacyjne oświaty, Prawo oświatowe w zarysie*, wydanie 2, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2009, s. 88.

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Art. 70, ust. 4.

⁴ D. Kurzyna-Chmiel, op.cit. s. 10.

⁵ P. Bała, *Konstytucyjne prawo do nauki a polski system oświaty*, Wydawnictwo Von Borowiecky, Warszawa 2009, s. 224–229.

⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Art. 87.

Ustawa to normatywny akt prawny, wydawany przez organ władzy zwierzchniej w państwie. **Rozporządzenie** to z kolei normatywny akt prawny niższego rzędu niż ustawa, wydawany na podstawie ustaw w celu ich wykonania⁷.

Podstawowym źródłem prawa w dziedzinie oświaty jest Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. 2004 Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.). Ustawa ta określa:

1. Rodzaje szkół i innych placówek oświaty w Polsce.
2. Zadania:
 - systemu oświaty;
 - jednostek samorządu terytorialnego (gmin, powiatów, samorządów województw);
 - Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych (ich zasięg terytorialny).
3. Zasady:
 - działania przedszkola publicznego, szkoły publicznej i prywatnych placówek oświatowych;
 - wychowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki;
 - zakładania i likwidacji szkoły/placówki publicznej lub niepublicznej;
 - tworzenia statutu szkoły/placówki publicznej;
 - doskonalenia nauczycieli;
 - finansowania szkół/placówek publicznych;
4. Zakres kompetencji ministra oświaty i kuratora oświaty.
5. Zadania i kompetencje dyrektora szkoły lub innej placówki oświatowej, rady pedagogicznej i społecznych organów w systemie oświaty (czyli Krajowej Rady Oświatowej, Wojewódzkiej Rady Oświatowej, wewnętrznej rady szkoły/placówki, rady rodziców i samorządu uczniowskiego)⁸.

Kolejnym ważnym źródłem prawa, które ma szczególne znaczenie dla nauczycieli i pedagogów, jest Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 roku – Karta Nauczyciela (tekst jednolity: Dz. U. 2006 Nr 97, poz. 674 z późn. zm.).

Ustawa określa:

1. wymagania kwalifikacyjne i obowiązki nauczyciela;
2. zakres odpowiedzialności dyrektora szkoły;
3. etapy awansu zawodowego nauczyciela (nauczyciel stażysta, kontraktowy, mianowany, dyplomowany) i zasady ich finansowania;
4. zasady nawiązania i rozwiązania stosunku pracy z nauczycielem;
5. uprawnienia emerytalne, rentowe i socjalne nauczycieli;
6. warunki pracy oraz zasady wynagradzania i odznaczania nauczycieli;

⁷ B. Śliwerski, op.cit., s. 464.

⁸ Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz.U. 2004 Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.) Art. 1–115.

7. uprawniania socjalne i przysługujące nauczycielom urlopy;
8. zasady podlegania odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Wśród źródeł prawa (oprócz ustaw) wyróżniamy również liczne rozporządzenia z zakresu prawa oświatowego. Najważniejsze z nich przedstawia tabela nr 1.

Tabela 1. Rozporządzenia z zakresu prawa oświatowego

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 21 maja 2001 roku w sprawie statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. 2001 Nr 61, poz. 624 z późn. zm.)
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2002 Nr 51, poz. 458 z późn. zm.)
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 roku w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. 2002 Nr 15, poz. 142 z późn. zm.)
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 września 2004 roku w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. 2004 Nr 199, poz. 2046)
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 grudnia 2001 roku w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. 2003 Nr 5, poz. 46)
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2001 roku w sprawie orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży oraz wydawania opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, a także szczegółowych zasad kierowania do kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania (Dz. U. 2001 Nr 13, poz. 114 z późn. zm.)
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 stycznia 2003 roku w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003 Nr 11, poz. 114)
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 roku w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz. U. 2004 Nr 26, poz. 232)
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 19 grudnia 2001 roku w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki (Dz. U. 2002 Nr 3, poz. 28)
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 stycznia 2002 roku w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (Dz. U. 2002 Nr 13, poz. 125)
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 roku w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych (Dz. U. 1992 Nr 36, poz. 155 z późn. zm.)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 lipca 2002 roku w sprawie praktycznej nauki zawodu (Dz. U. 2002 Nr 113, poz. 988)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 roku w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. 2003 Nr 6, poz. 69)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 23 kwietnia 2004 roku w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecać prowadzenia badań i opracowywanie ekspertyz (Dz. U. 2004 Nr 89, poz. 845).

Źródło: Opracowane własne na podstawie: B. Śliwerski *Pedagogika, Tom 2 Pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych*, Wydawnictwo GWP, Gdańsk 2006, str. 470–471.

Oprócz wymienionych wyżej ustaw i rozporządzeń wyróżniamy również istniejące w szkole/placówce tzw. prawa wewnętrzne (uchwała, regulamin, program i statut szkoły). Niemalże w każdej szkole istnieje i funkcjonuje rada pedagogiczna, której przewodniczy dyrektor szkoły/placówki. Do zadań rady pedagogicznej należy m.in. ustalenie regulaminu swojej działalności, a także podejmowanie uchwał (np. w sprawie klasyfikacji uczniów, jak również skreślenia z listy uczniów). Obowiązkiem rady pedagogicznej jest także sporządzenie statutu szkoły, który uchwała rada szkoły. Jeśli szkoła takiej rady nie posiada, wtedy jej funkcje pełni rada pedagogiczna. W takiej sytuacji organ projektujący statut również go uchwała⁹.

Statut szkoły powinien zawierać:

1. nazwę szkoły/placówki, jej cele i zadania oraz organ prowadzący szkołę;
2. kompetencje i zadania organów szkoły/placówki (np. dyrektora, rady pedagogicznej, rady szkoły, rady rodziców, samorządu uczniowskiego);
3. prawa i obowiązki nauczycieli oraz innych pracowników szkoły;
4. dane dotyczące spraw organizacyjnych szkoły;
5. szczegółowe zasady rekrutacji uczniów;
6. prawa i obowiązki ucznia, jak również wskazanie przypadków, w których może on zostać skreślony z listy uczniów¹⁰.

W szkołach funkcjonuje również rada rodziców (zwana również komitetem rodzicielskim) i samorząd uczniowski, których regulamin działalności nie może być sprzeczny ze statutem szkoły/placówki¹¹

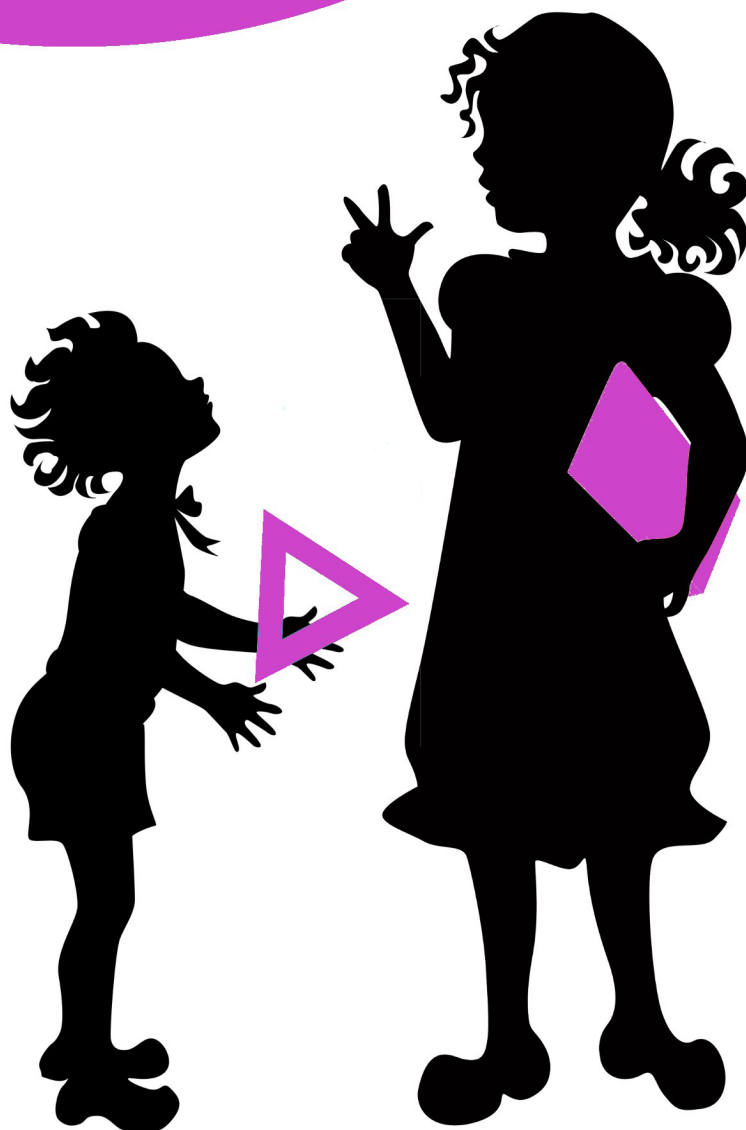
⁹ B. Śliwerski, op.cit., s. 468.

¹⁰ Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz.U. 2004 Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.), Art. 61.

¹¹ B. Śliwerski, op. cit., s. 469.

2. Specyfika współpracy nauczyciela z rodzicami oraz kadrami pomocniczymi w szkole

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Nauczyciel, zwłaszcza jeśli pełni funkcję wychowawcy, powinien dążyć do odpowiedniego zmotywowania ucznia, udzielenia mu pomocy w przypadku trudności szkolnych oraz adekwatnego do potrzeb zorganizowania procesu kształcenia.

2.1. Współpraca z rodzicami/opiekunami prawnymi

Realizacja powyższych celów nie jest możliwa bez znajomości sytuacji rodzinnej ucznia. Warunki socjalne, atmosfera panująca w rodzinie, stosunek rodziców / opiekunów prawnych do edukacji oraz funkcjonowania ucznia w szkole – to wszystko wywiera nań ogromny wpływ, a brak wspólnej płaszczyzny wychowawczej wprowadza chaos w życie dziecka.

W przypadku uczniów o specyficznych potrzebach edukacyjnych bez porozumienia na linii nauczyciel – rodzic / opiekun prawny proces właściwego kształcenia w ogóle nie jest możliwy. Współdziałanie z rodziną dziecka jest koniecznością, jeśli chce się uzyskać pełniejsze efekty pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Podstawową formą współpracy nauczyciela z rodzicami / opiekunami prawnymi jest wymiana informacji, odbywająca się podczas zebrań klasowych, potocznie nazywanych wywiadówkami, indywidualnych spotkań z nauczycielami w ramach „dni otwartych”, indywidualnych konsultacji rodziców / opiekunów prawnych z nauczycielami w określonych terminach, okolicznościowych indywidualnych spotkań rodziców / prawnych opiekunów z pedagogami, gdy zachodzi potrzeba wyjaśnienia trudnych sytuacji wychowawczych lub dydaktycznych. Poprawnie przebiegająca rozmowa między nauczycielem i rodzicami może oddać obu stronom niejedną usługę¹².

Jeden z wyraźnie zaznaczających się kierunków przemian, jakie mają miejsce w naszym systemie oświaty, polega na wzroście udziału rodziców w kreowaniu szkolnej rzeczywistości. Rodzice mają nie tylko prawo do udziału w niektórych strukturach szkoły (takich jak rada rodziców czy „trójki klasowe”), ale także do współdecydowania o kierunku i formach organizowania procesu edukacyjno-wychowawczego placówki, dostępu do wszystkich dokumentów prawa wewnątrzszkolnego oraz do konsultowania z radą pedagogiczną dokumentów regulujących pracę szkoły (m.in. programu wychowawczego szkoły, programu profilaktyki).

Realizacja powyższych założeń oznacza w praktyce, że rodzice stali się w większym stopniu partnerami kadry pedagogicznej. Szczególna rola przypada więc nauczycielowi-wychowawcy, który organizuje kontakty rodziców / opiekunów prawnych ze szkołą.

Należy tutaj również wspomnieć, że często na drodze efektywnej współpracy pomiędzy wychowawcą a rodzicem / prawnym opiekunem stają oczekiwania tego drugiego wobec szkoły. Często niezadowolenie z ocen dziecka czy konflikty w grupach rówieśniczych, w których rodzice coraz częściej uczestniczą jako jedna ze stron (aby móc reprezentować interesy

¹² M. Łobocki, *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1985, s. 37.

własnego dziecka) powodują, że niektórzy przybierają wobec szkoły wrogą postawę, oskarżają nauczycieli o brak kompetencji czy lekceważenie potrzeb uczniów.

W zmieniających się warunkach pracy współczesnych pedagogów funkcją wychowawcy jest znalezienie „złotego środka” w kontaktach z rodzicami.

Według Mieczysława Łobockiego warunkami dobrej i skutecznej współpracy szkoły z rodzicami są:

1. partnerskie relacje, łączące nauczycieli i rodziców, wykluczające dominację jednej ze stron;
2. wspólne cele wychowawcze szkoły i domu rodzinnego ucznia;
3. swobodna wymiana opinii rodziców o rodzinie i szkole;
4. wyświadczanie sobie przysług przez nauczycieli i rodziców (pomoc w organizowaniu wycieczek czy imprez szkolnych, dyskretne udzielanie przez nauczycieli porad w nurtujących rodziców problemach).

Dla prawidłowej współpracy ważna jest także osobowość wychowawcy, który powinien odznaczać się takimi cechami charakteru, jak: otwartość, szczerłość i komunikatywność. Ważne jest także, aby rodzice / opiekunowie prawni mieli zaufanie do nauczyciela, który pełni rolę wychowawcy. Warto polecić cykl poradników Thomasa Gordona, przybliżających metodę aktywnego słuchania, którą z powodzeniem może wykorzystać nauczyciel w kontaktach z rodzicami.

2.2. Współpraca nauczyciela z kadrą pomocniczą w szkole

Pojęcie kadry pomocniczej w polskiej szkole pojawiło się stosunkowo niedawno. W mniejszych placówkach jej znaczenie odnosiło się dotychczas najczęściej do osoby pedagoga szkolnego i – w przypadku klas integracyjnych – do nauczyciela wspomagającego. W gimnazjach, ze względu na większe natężenie problemów wychowawczych, zaistniała potrzeba zatrudnienia psychologa. Możliwe również, że obowiązek rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej od szóstego roku życia spowoduje konieczność uzupełnienia kadry pomocniczej logopedą.

2.3. Współpraca nauczyciela z pedagogiem szkolnym

W realizacji podstawowych zadań wychowawczych i opiekuńczych określonych w statucie szkoły, programie pracy wychowawczej i szkolnym programie profilaktyki, wychowawca klasy powinien móc liczyć przede wszystkim na wsparcie pedagoga szkolnego.

Posiadając dostęp do informacji o wszystkich uczniach, pedagog ma możliwość obiektywnego określenia potrzeb i problemów uczniów, do których wychowawca nierzadko podchodzi zbyt indywidualnie, izolując problem dziecka, nie dostrzegając szerszego kontekstu zagadnienia. W każdej szkole, w zależności od potrzeb, nauczyciele, kierując się wypracowanymi we własnym środowisku formami i metodami pracy, realizują odrębne modele współpracy z pedagogiem szkolnym. W konkretnych przypadkach współpraca pomiędzy nauczycielami a pedagogiem będzie przebiegała różnie, a jej kształt i efektywność będą zależały nie od zapisów w dokumentach, lecz od tego, jak zostanie ona zaplanowana i w jaki sposób będzie realizowana przez obie strony. Stąd konieczność opracowania przez nauczycieli planu efektywnej współpracy z pedagogiem szkolnym.

2.4. Współpraca z nauczycielem wspomagającym

Polska szkoła publiczna stwarza obecnie warunki dzieciom niepełnosprawnym do nauki i wychowania razem ze zdrowymi rówieśnikami w klasach integracyjnych.

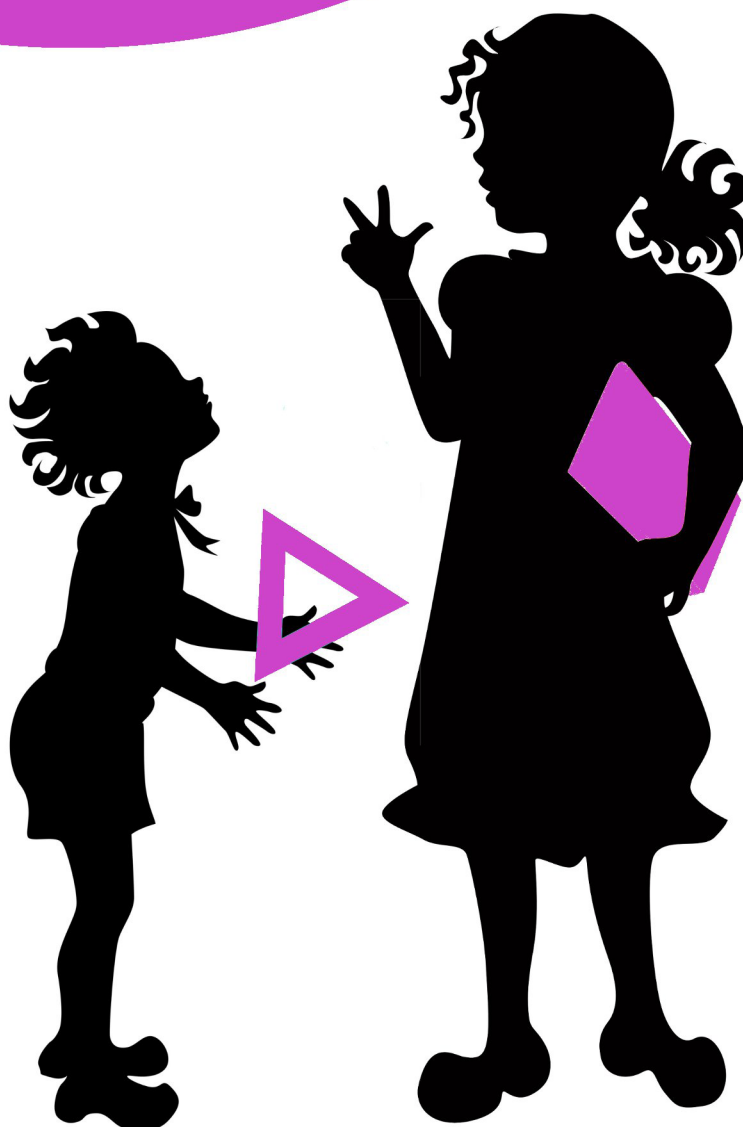
Do zadań nauczyciela wspomagającego, który współpracuje z nauczycielem przedmiotu, należy przede wszystkim udzielanie pomocy uczniowi niepełnosprawnemu podczas lekcji. Zakres i sposób tej pomocy zależy od rodzaju niepełnosprawności dziecka. Nauczyciele wspomagający opracowują miesięczne plany pracy, testy i kwestionariusze, przygotowują zajęcia i pomoce dydaktyczne, prowadzą dokumentację (teczki ucznia), oceniają postępy uczniów, planują współpracę z rodzicami i specjalistami, uczestniczą w organizowaniu imprez klasowych, urządzają salę lekcyjną.

Nauczyciele pracujący w klasie integracyjnej powinni pełnić równorzędne funkcje. Unikać sztywnego podziału zadań, a skupić się na ustaleniu wspólnego planu działania. Tylko wówczas mogą zapewnić wsparcie uczniom niepełnosprawnym. Według Burzyńskiej i Domańskiego za najistotniejsze należy uznać: ścisłe trzymanie się przyjętych zasad, wzajemne uzupełnianie się, współodpowiedzialność za wychowanków. Praca w grupie integracyjnej wymaga od wychowawców współpracy z całym zespołem terapeutyczno-wychowawczym, czyli psychologiem, logopedą, rehabilitantem ruchowym, a także ścisłego współdziałania z rodzicami.

3. Współpraca szkoły z instytucjami zewnętrznymi

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Placówki oświatowe przy realizacji zadań dydaktycznych i wychowawczych mogą liczyć na wsparcie różnego rodzaju instytucji i organizacji, z których nie wszystkie związane są bezpośrednio z edukacją. Nawiązywanie takiej współpracy przez nauczycieli i przez szkoły jest bardzo korzystne, gdyż z jednej strony pozwala to uzyskać pomoc specjalistów w realizacji wybranych partii materiału nauczania czy programu wychowawczego, z drugiej strony umożliwia zaangażowanie uczniów w życie społeczności lokalnej i kształtuje w nich świadomość istnienia najważniejszych problemów związanych z funkcjonowaniem środowiska, w którym wrażliwość.

3.1. Współpraca z instytucjami pozarządowymi

Instytucje pozarządowe (organizacje NGO czy też organizacje III sektora) to takie, które nie stanowią części sektora publicznego, ale prowadzą działalność o charakterze non-profit. Nie są zatem nastawione na zapewnianie sobie zysku z podejmowanych działań. Szczegółową definicję i wymagania stawiane wobec organizacji pozarządowych określa ustawa o pożytku publicznym i o wolontariacie¹³. Organizacje pozarządowe, z jakimi szkoła może podjąć współpracę, to wszelkiego rodzaju fundacje, stowarzyszenia, związki, organizacje samorządów i grup zawodowych, a także organizacje kościelne (np. Caritas). Do organizacji III sektora, działających na podstawie odrębnych od wspomnianej ustawy przepisów, zalicza się także Polski Czerwony Krzyż i Ochotnicza Straż Pożarna¹⁴.

Formy współpracy, jaką może podjąć każdy nauczyciel lub też szkoła jako instytucja z wybraną organizacją NGO, obejmują:

1. zaproszenie przedstawiciela wybranej organizacji jako gościa, konsultanta czy też prelegenta na zajęcia prowadzone z uczniami lub zebranie z rodzicami;
2. zorganizowanie wspólnie z wybraną organizacją szkolenia, warsztatów, zajęć pozalekcyjnych dla uczniów, które dotyczyłyby wybranej tematyki, lub też wspierających kształcenie określonych kompetencji;
3. nawiązanie współpracy z przedstawicielami instytucji NGO przy realizacji przez uczniów projektu edukacyjnego (taka współpraca może dotyczyć wsparcia logistycznego, finansowego czy konsultacji);
4. uzyskanie wsparcia w pozyskiwaniu funduszy na cele edukacyjne.

Należy przy tym zwrócić uwagę na szereg korzyści, jakie mogą płynąć z nawiązywania tego typu kontaktów z organizacjami NGO również przez nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych.

Oferta organizacji pozarządowych bardzo często jest skierowana bezpośrednio do uczniów w różnym wieku, przez co może wzbogacić i uzupełnić program dydaktyczny, wychowawczy i profilaktyczny szkoły. Wiele stowarzyszeń i fundacji specjalizuje się w prowadzeniu zajęć z trudnymi uczniami, dziećmi o specjalnych potrzebach edukacyjnych czy też wykazu-

¹³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003 Nr 96, poz. 873).

¹⁴ Więcej informacji na temat III sektora na stronie internetowej: <http://www.ngo.pl> [data dostępu: 22.10.2011].

jącymi deficyty w zakresie wybranych kompetencji kluczowych. Podjęcie współpracy z tego typu organizacją umożliwi realizację zajęć, które mogą nie być możliwe do przeprowadzenia samodzielnie przez szkołę czy przedszkole (ze względu na bariery ekonomiczne czy logistyczne). Zajęcia tematyczne dla uczniów, prowadzone przez fundacje i stowarzyszenia, rozwijają zdolności i zainteresowania, stanowiąc przy tym atrakcyjną formę spędzania wolnego czasu.

Organizacje NGO wspierają szkoły w pozyskiwaniu środków finansowych, które można przeznaczyć na zmodernizowanie wyposażenia szkoły, darmowe posiłki dla uczniów czy też wyprawki szkolne. Wsparcie tego typu może być realizowane bezpośrednio (przez przekazywanie przedszkolom i szkołom środków finansowych pozyskanych przez stowarzyszenie, fundację) lub pośrednio (przez pomoc w uzyskaniu przez szkołę takich środków, np. z jednego z programów EFS).

Współpraca z wybraną organizacją III sektora znakomicie wspiera kształtowanie u uczniów postaw obywatelskich i kształci nawyk angażowania się w życie lokalnych społeczności. Dzieci mogą poznawać znaczenie i cel pracy wolontaryjnej oraz problemy, z jakimi boryka się ich społeczność (np. włączając się w zbiórkę pieniędzy na rzecz schroniska dla zwierząt czy też organizując występ dla mieszkańców pobliskiego domu opieki społecznej)¹⁵.

3.2. Współpraca z policją

Policja jest instytucją wspierającą szkoły i przedszkola w działaniach informacyjnych, edukacyjnych i profilaktycznych w zakresie bezpieczeństwa, przeciwdziałania uzależnieniom i zwalczania przestępczości. Policja chętnie i bardzo szeroko włącza się we wszelkiego rodzaju kampanie społeczne, których celem jest kształcenie u uczniów, także tych najmłodszych, umiejętności prawidłowego i bezpiecznego poruszania się na drodze, unikania niebezpieczeństw, z jakimi mogą się spotkać w codziennym życiu (związanych z działaniami pedofilów, niewłaściwym korzystaniem z Internetu, działalnością sekt i grup przestępczych). Policjanci angażowani są także do działań mających promować wśród uczniów postawy praworządne, szacunek dla prawa i jego przedstawicieli.

Nauczyciel może nawiązać współpracę z lokalnym komisariatem policji w formie, która będzie atrakcyjna dla uczniów, a jednocześnie pozwoli na zrealizowanie konkretnych celów wychowawczych. Poniżej zaprezentowano kilka pomysłów takiej współpracy, zaczerpniętych z praktyki współpracy szkół i przedszkoli z policją:

1. Zorganizowanie dla uczniów wizyty w komisariacie umożliwi im zapoznanie się z realiami pracy w policji oraz przekona o wadze i znaczeniu tej instytucji dla bezpiecznego funkcjonowania ich rodzin i kraju¹⁶.
2. Policjanci zapraszani na zajęcia w przedszkolach i szkołach w sposób atrakcyjny i interesujący dla dzieci (np. przez włączenie do takiego spotkania policyjnego psa)

¹⁵ Fundacja Aeria Futuro. Korzyści dla szkoły, <http://www.aeria.eko.org.pl/projekty/program-edukacyjny/korzysci-dla-szkoly> [data dostępu: 22.10.2011].

¹⁶ Przedszkolaki z wizytą u policyjnych lotników, http://www.policja.pl/portal/pol/1/71216/Przedszkolaki_z_wizyta_u_policyjnych_lotnikow.html [data dostępu: 22.10.2011]; Olsztyn: Z wizytą w komendzie, http://www.warminko-mazurska.policja.gov.pl/?id_category=2&el_id=26212 [data dostępu: 22.10.2011].

przygotowują uczniów do radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Przykładowe tematy poruszane przez policjantów w czasie tego typu zajęć mogą dotyczyć na przykład sposobów obrony przed atakiem psa¹⁷, bezpiecznego zachowania się w drodze do szkoły¹⁸, prawidłowego postępowania w kontaktach z obcymi osobami¹⁹.

3. Nauczyciel może również zorganizować dla uczniów konkurs, w którym będą oni zdobywali informacje na temat policji czy bezpieczeństwa. W takim konkursie nagrodą może być na przykład spotkanie z policjantami, przejażdżka radiowozem czy wizyta w laboratorium kryminalistycznym²⁰.
4. Szkoła we współpracy z policją może także zorganizować piknik edukacyjny czy happening, w czasie którego uczniowie w sposób aktywny mogą poznawać techniki udzielania pierwszej pomocy, tajniki treningu i pracy policyjnego psa czy specyfikę pracy policyjnego kryminologa²¹.

3.3. Współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne stanowią cenne wsparcie w pracy każdego nauczyciela, realizując zadania w obszarze wszechstronnego wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży, wsparcia dla wychowawczej i edukacyjnej roli szkół oraz rodziców, prowadzenia diagnozy, a następnie terapii zaburzeń rozwojowych, jak również pomocy dzieciom szczególnie uzdolnionym w rozwoju ich talentów. Oferta poradni skierowana jest do szkół oraz do uczniów i ich rodziców.

Zarówno szkoła jako instytucja, jak i każdy nauczyciel indywidualnie może podjąć współpracę z tego rodzaju placówką w formie najbardziej adekwatnej do problemu, z jakim borykają się uczniowie²²:

1. W przypadku, kiedy nauczyciel u jednego ze swoich uczniów podejrzewa występowanie zaburzenia rozwojowego lub dysfunkcyjnego zachowania, może poprosić o konsultację specjalistę z poradni. W takim przypadku (oczywiście po

¹⁷ *Jak obronić się przed atakiem psa?*, http://www.lubuska.policja.gov.pl/serwis_informacyjny/aktualnosci/jak_obronic_sie_przed_atakiem_psa [data dostępu: 22.10.2011].

¹⁸ *Bezpieczny pierwszak*, http://www.kujawsko-pomorska.policja.gov.pl/_portal/news/13191944794ea14f6f74e4c/Bezpieczny_pierwszak_.html [data dostępu: 22.10.2011]; *Trwa akcja, „Odblaski ratują życie!”*, http://www.kujawsko-pomorska.policja.gov.pl/_portal/news/13190280594e9ec55b8809b/Trwa_akcja_%E2%80%9EOdblaski_ratuj%C4%85_%C5%BCycie%21%22_.html [data dostępu: 22.10.2011].

¹⁹ *Policjanci z wizytą w przedszkolu*, <http://www.swietokrzyska.policja.gov.pl/?dzial=25&artykul=17448> [data dostępu: 22.10.2011].

²⁰ *Odbyło się uroczyste wręczenie nagród*, http://www.kujawsko-pomorska.policja.gov.pl/_portal/news/13153117004e661054a2cd3/Odby%C5%82o_si%C4%99_uroczyste_wr%C4%99czenie_nagr%C3%B3d.html [data dostępu: 22.10.2011].

²¹ *KWP: Piknik profilaktyczny*, http://www.opolska.policja.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=5379:kwp-piknik-profilaktyczny&catid=34:informacje&Itemid=292 [data dostępu: 22.10.2011].

²² *Korzystanie z usług poradni psychologiczno-pedagogicznych*, <http://www.ekspercjowswiacie.pl/dla-pedagogow-i-psychologow/art,19,korzystanie-z-uslug-poradni-psychologiczno-pedagogicznych.html#.TqQBd11Zovw> [data dostępu: 23.10.2011].

- nawiązaniu kontaktu z rodzicami ucznia) zadaniem pracownika poradni będzie postawienie diagnozy, wydanie orzeczenia i zaplanowanie odpowiedniej terapii.
2. Nauczyciel może także sam zgłosić się do poradni w celu uzyskania informacji i wymiany doświadczeń, jeśli w swojej praktyce zawodowej spotka się z problemem wychowawczym, z jakim samodzielnie nie potrafi sobie poradzić.
 3. W przypadku, kiedy dany problem wychowawczy dotyczy większej liczby uczniów, pracownicy poradni mogą zostać zaproszeni do udziału w spotkaniu z rodzicami i przeprowadzeniu wśród nich odpowiedniego szkolenia czy też akcji informacyjnej.
 4. Pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych wspierają szkoły i nauczycieli w rozwoju ich kompetencji pedagogicznych poprzez organizację seminariów, szkoleń czy warsztatów dla kadry placówek oświatowych.
 5. Szkoły i poradnie psychologiczno-pedagogiczne współpracują również w zakresie przeprowadzania badań przesiewowych, których celem jest wczesna diagnoza różnego rodzaju dysfunkcji (mowy, wzroku, słuchu) wśród uczniów przedszkoli i szkół podstawowych.

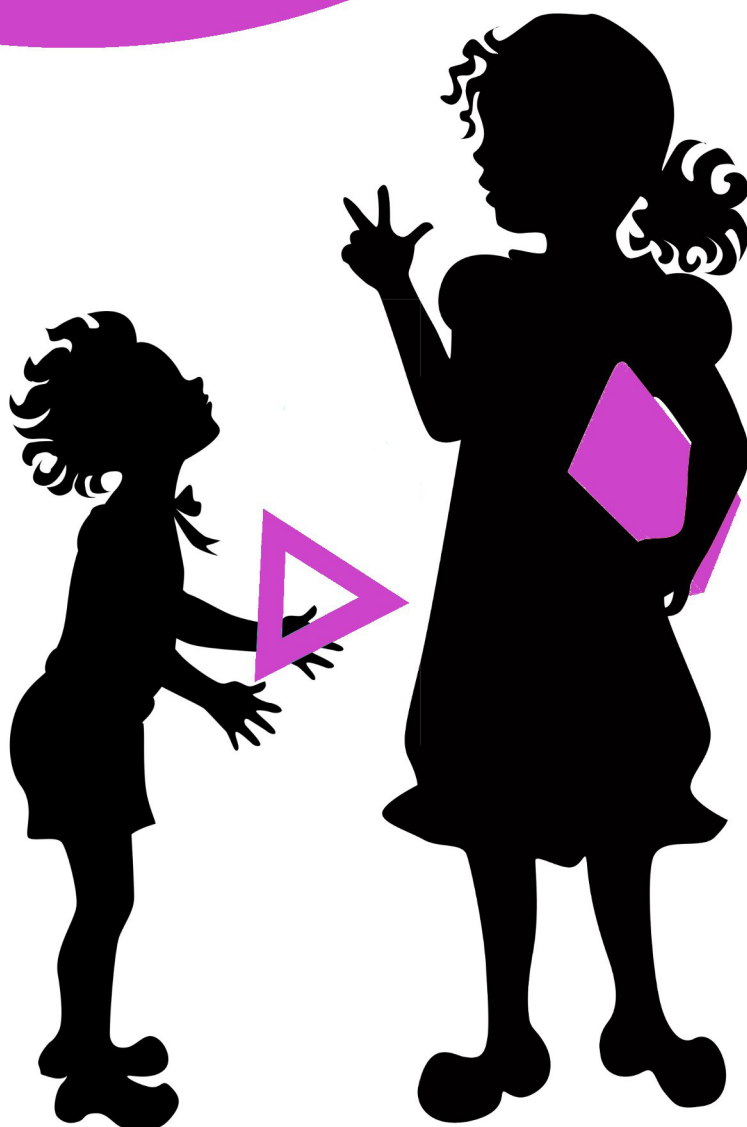
3.4. Współpraca z uczelniami wyższymi

Uczelnie wyższe spełniają wiele zadań na etapie edukacji gimnazjalnej oraz ponadgimnazjalnej w zakresie pracy z uczniem, szczególnie w sprawie indywidualizacji procesu nauczania i uczenia się dzieci wybitnie zdolnych. W przypadku edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, współpraca z uczelniami wyższymi umożliwi przede wszystkim podejmowanie różnych form doskonalenia zawodowego przez nauczycieli pracujących w tych placówkach. Absolwenci studiów pedagogicznych podejmujący pracę w zawodzie, utrzymując kontakt z macierzystą uczelnią oraz z innymi szkołami wyższymi, będą mieli okazję ustawicznie poszerzać i uzupełniać swoje kwalifikacje i kompetencje zawodowe. Formy doskonalenia zawodowego nauczycieli, realizowane w kontaktach z uczelniami wyższymi, to:

1. studia podyplomowe i uzupełniające;
2. seminaria z udziałem pracowników akademickich oraz nauczycieli-praktyków, poświęcone tematyce edukacji i oświaty;
3. konferencje naukowe;
4. prelekcje, odczyty, sympozja, dyskusje panelowe organizowane przez szkoły wyższe.

4. Współpraca szkoły w ramach programów Unii Europejskiej

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Placówki edukacyjne coraz częściej korzystają z unijnych programów edukacyjnych. W niniejszym opracowaniu zostały scharakteryzowane: eTwinning, programy współpracy transgranicznej, regionalne programy edukacyjne oraz europejskie programy wymiany uczniów.

4.1. eTwinning

eTwinning – jest to unijny program edukacyjny, który został zapoczątkowany w Polsce w 2005 roku. Jego celem jest łączenie i współpraca przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych w całej Europie za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnej ICT oraz promowanie szkolenia nauczycieli²³. Program jest przeznaczony dla nauczycieli (dyrektorów), którzy pragną zdobyć nowe umiejętności w zmieniającym się świecie oraz szukają innowacyjnych metod nauczania.

Każdy nauczyciel, który przystąpi do programu, rejestruje się w specjalnym serwisie internetowym (portal europejski: www.etwinning.net lub krajowy: www.etwinning.pl), otrzymuje własną stronę, tzw. desktop. Dzięki niej może kontaktować się z innymi nauczycielami z UE, omawiać z nimi różne problemy i tematy oraz korzystać z modułów szkoleniowych. Może również przedstawiać swoje pomysły projektów, a także nawiązywać kontakty z innymi nauczycielami zainteresowanymi współpracą. Do realizacji projektu niezbędne jest zaangażowanie uczniów szkoły i wykorzystanie narzędzi ICT, takich jak: Internet, czaty, blogi, fora, wideokonferencje i poczta elektroniczna. Oczywiście kluczowym elementem jest komputer i kamera internetowa²⁴. Osobą, która może zgłosić projekt do konkursu, jest nauczyciel, bibliotekarz lub dyrektor. Nie ma ograniczeń co do ilości realizowanych przez szkołę projektów.

Dla początkujących nauczycieli organizowane są specjalne kursy i warsztaty eTwinningu. Wygodną (ze względu na możliwość dostosowania miejsca i czasu nauki) formą szkoleń są również bezpłatne, 10-tygodniowe kursy prowadzone przez Internet metodą e-learningu na platformie Moodle, pt.: *Jak uczestniczyć w programie eTwinning*²⁵. Dostępny jest również przewodnik *Program eTwinning – rejestracja i narzędzia – krok po kroku*²⁶. Ponadto w każdym województwie są wyznaczeni ambasadorzy eTwinningu, którzy udzielają pomocy i rad w zakresie programu, organizują warsztaty i przedstawiają na konferencjach przykłady własnych projektów.

Zainteresowanie programem eTwinningu w Polsce jest coraz większe, co ilustruje wykres nr 1. Z roku na rok w opisywanym programie rejestruje się coraz więcej szkół i nauczycieli.

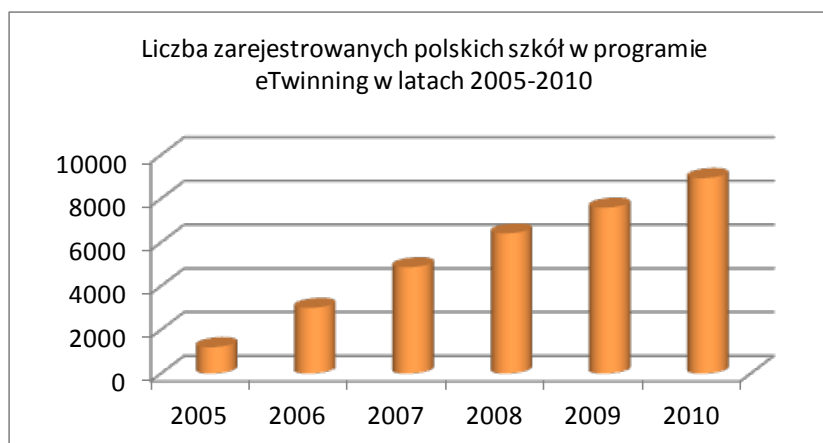
²³ eTwinning, <http://www.etwinning.pl> [data dostępu: 11.10.2011].

²⁴ *Bliskie kontakty na odległość, czyli eTwinning*, http://www.etwinning.pl/w_mediach/bliskie-kontakty-na-odleglosc-czyli-etwinning [data dostępu: 10.10.2011].

²⁵ *eTwinning w warsztacie każdego dyrektora szkoły i nauczyciela*, http://www.etwinning.pl/sites/etwinning.pl/files/mds_1_2011_32-35.pdf s. 35 [data dostępu: 12.10.2011].

²⁶ *eTwinning. Przewodnik*, http://www.etwinning.pl/sites/etwinning.pl/files/et_przewodnik_2011.pdf [data dostępu: 11.10.2011].

Rysunek 1. Ilość zarejestrowanych polskich szkół w programie eTwinningu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie statystyk zamieszczonych na stronie: <http://www.etwinning.pl/statystyki>

4.2. Współpraca transgraniczna

Programy współpracy transgranicznej są finansowane przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i wdrażane w regionach usytuowanych wzdłuż wewnętrznych, a czasami również zewnętrznych granic lądowych UE oraz w oddzielonych od siebie o maksimum 150 km obszarach nadmorskich. W Polsce programem tym zostały objęte podregiony położone wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego oraz podregiony, których granice są jednocześnie granicami państwa.

Wyróżniamy następujące programy współpracy transgranicznej na lata 2007–2013 z udziałem Polski:

1. Południowy Bałtyk (Polska – Szwecja – Dania – Litwa – Niemcy), w którym Polska jest stroną zarządzającą;
2. Polska – Republika Czeska;
3. Polska – Republika Litewska;
4. Polska – Republika Słowacka, w którym Polska jest stroną zarządzającą;
5. Polska (woj. dolnośląskie i lubuskie) – Niemcy (Saksonia);
6. Polska (woj. lubuskie) – Niemcy (Brandenburgia), Polska jest stroną zarządzającą;
7. Polska (woj. zachodniopomorskie) – Niemcy (Meklemburgia/Pomorze Przednie – Brandenburgia)²⁷.

Celem programów współpracy transgranicznej jest promowanie współpracy w obszarach ochrony środowiska, a także rozwoju gospodarczego i społecznego obszarów przygranicznych, które mają zazwyczaj niższy poziom rozwoju w porównaniu z innymi obszarami kraju.

²⁷ *Programy współpracy transgranicznej*, <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne> [data dostępu: 14.10.2011].

Celem omawianych programów w obszarze współpracy między szkołami jest wspieranie projektów ukierunkowanych m.in. na:

1. współpracę uczniów z rówieśnikami z innych państw (konkursy, obozy, wymiany, projekty);
2. rozwój nowych form edukacji;
3. naukę i doskonalenie języka obcego;
4. wymianę doświadczeń, umiejętności i opinii między nauczycielami w placówkach współpracujących, czego rezultatem może być opracowanie wspólnych programów nauczania (porównanie planów nauczania, systemów oceniania uczniów, metod pracy z uczniem szczególnie uzdolnionym itp.);
5. wymianę wiedzy specjalistycznej między instytucjami oświatowymi, mającej na celu podniesienie poziomu i efektywności procesu edukacji na terenach przygranicznych²⁸.

4.3. Regionalne Programy Operacyjne

Fundusze unijne przeznaczone na wsparcie edukacji w latach 2007–2013 w znacznym stopniu przyczyniają się do unowocześnienia programów kształcenia i poprawy funkcjonowania systemu oświaty. Dofinansowanie projektów, których głównym celem jest podwyższenie jakości edukacji, możliwe jest dzięki czterem Programom Operacyjnym (PO):

1. Program Operacyjny Kapitał Ludzki;
2. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko;
3. Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka;
4. Regionalny Program Operacyjny²⁹.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL) jest finansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), a jego celem jest m.in. tworzenie nowych lub wspieranie istniejących przedszkoli i innych ośrodków wychowania przedszkolnego (szczególnie na obszarach wiejskich). Dzięki temu zostaną wydłużone godziny pracy przedszkoli, przeprowadzone dodatkowe nabory dzieci, zostanie zatrudniony nowy (dodatkowy) personel, jak również pomoc otrzymają przedszkola zagrożone likwidacją.

Regionalne Programy Operacyjne (RPO) są finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i zostały stworzone odrębnie dla każdego województwa (16 RPO). Ich celem jest przede wszystkim poprawa konkurencyjności regionów poprzez trwałą i zrównoważony rozwój oraz zwiększenie spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej województw³⁰.

²⁸ Ibidem.

²⁹ *Program Funduszy Europejskich*, http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/RPO/Strony/O_Programach_Regionalnych.aspx [data dostępu: 12.10.2011].

³⁰ A.Kapciak, *Regionalne programy Operacyjne w latach 2007–2013*, Warszawa 2007, s. 5.

Przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja i szkoły ponadgimnazjalne mogą skorzystać z projektów RPO w zakresie infrastruktury edukacyjnej, czyli:

1. budowy nowych lub przebudowy, rozbudowy, remontu i modernizacji istniejących obiektów:
 - dydaktycznych (laboratoriów, pracowni specjalistycznych np. ze sprzętem komputerowym, bibliotek);
 - sportowych i rekreacyjnych (sali gimnastycznych, boisk szkolnych, placów zabaw, basenów i hal sportowych znajdujących się przy placówkach edukacyjnych);
 - społeczno – edukacyjnych (stołówek, internatów);
2. wyposażenia obiektów w nowoczesny sprzęt i pomoce dydaktyczne;
3. wsparcia i wyposażenia bibliotek;
4. usuwania barier architektonicznych i dostosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych³¹.

Wszystkie te projekty dotyczą szkół oraz innych placówek tworzących system oświaty. Ich wdrożenie może przyczynić się do umożliwienia młodym ludziom godnego startu w dorosłe życie.

4.4. Europejskie programy wymiany uczniów

Formami edukacji, które wspierają rozwój młodzieży poprzez poznawanie innych kultur i obyczajów, są europejskie programy wymiany uczniów, finansowane przez Unię Europejską. Obecnie realizowane są programy:

1. Erasmus,
2. Comenius,
3. Młodzież w działaniu.

Program Erasmus – powstał w 1987 roku (Polska bierze w nim udział od 1998 roku). Uczestniczą w nim 33 kraje, z czego 27 należy do UE³². Program ten jest skierowany przede wszystkim do:

1. studentów (praktyki w przedsiębiorstwach/instytucjach zagranicznych lub wyjazdy studentów na uczelnie zagraniczne (partnerskie) na okres 3–12 miesięcy w jednym roku akademickim)³³;
2. pracowników uczelni (współpraca w ramach projektów oraz wyjazdy nauczycieli akademickich na uczelnie zagraniczne w celu prowadzenia zajęć dydaktycznych lub w celach szkoleniowych)³⁴.

³¹ *Program Funduszy Europejskich*, http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/RPO/Strony/O_Programach_Regionalnych.aspx [data dostępu: 12.10.2011].

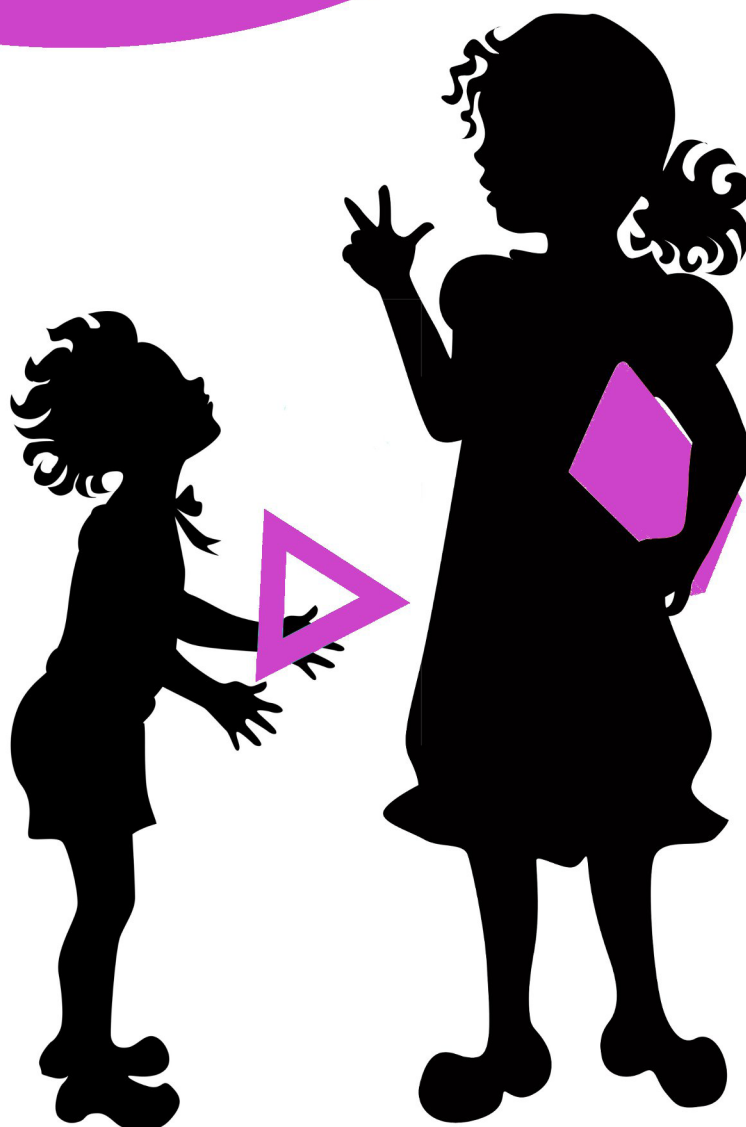
³² *Erasmus. O programie*, <http://www.erasmus.org/pl/o-programie> [data dostępu: 17.10.2011].

³³ *Erasmus. Strefa studenta. Jak wziąć udział w programie*, <http://www.erasmus.org/pl/strefa-studenta/jak-wziac-udzial-w-programie> [data dostępu: 12.10.2011].

³⁴ *Erasmus. Strefa pracownika. Jak wziąć udział w programie*, <http://www.erasmus.org/pl/strefa-pracownika-uczelnia/jak-wziac-udzial-w-programie> [data dostępu: 12.10.2011].

5. Awans zawodowy nauczyciela

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

5.1. Podstawa prawna

System awansu zawodowego nauczycieli uregulowany jest:

1. Ustawą z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. 2003 Nr 118, poz. 1112, z późn. zm.);
2. Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz. U. 2004 Nr 260, poz. 2593);
3. Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r., zmieniającego rozporządzenie w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz. U. 2007 Nr 214, poz. 1580);
4. Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 listopada 2010 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie uzyskiwania awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz. U. 2010 Nr 235, poz. 1543).

Wszystkie te dokumenty są udostępnione w internetowej bazie aktów prawnych Ministerstwa Edukacji Narodowej.

5.2. Stopnie awansu zawodowego nauczycieli

Wyróżnia się cztery (realne do osiągnięcia) stopnie awansu zawodowego nauczycieli:

1. nauczyciel stażysta,
2. nauczyciel kontraktowy,
3. nauczyciel mianowany,
4. nauczyciel dyplomowany.

Nauczyciele, którzy stawiają sobie ambitne wyzwania, mogą osiągnąć honorowy tytuł Profesora Oświaty.

5.3. Nauczyciel stażysta

Pierwszym szczeblem w drabinie awansu zawodowego jest stopień nauczyciela stażysty. Z chwilą objęcia stanowiska nauczyciela każdy kto posiada odpowiednie kwalifikacje, czyli wykształcenie wyższe z przygotowaniem pedagogicznym, rozpoczyna, z początkiem roku szkolnego (jednak w terminie nie późniejszym niż w ciągu 14 dni od daty rozpoczęcia zajęć), dziewięciomiesięczny staż (bez konieczności składania wniosku).

Dyrektor szkoły przydziela nauczycielowi stażystę opiekuna stażu, który winien udzielać adeptowi zawodu nauczycielskiego wsparcia i dawać odpowiednie wskazówki. Obowiązki opiekuna stażu są ściśle określone w wymienionych wyżej dokumentach.

W trakcie stażu nauczyciel realizuje własny plan rozwoju zawodowego, uwzględniający wymagania określone w wymienionych rozporządzeniach. W opracowaniu takiego planu uczestniczy – w charakterze mentora – opiekun stażu. Plan rozwoju zawodowego zatwierdza dyrektor szkoły.

W planie rozwoju zawodowego nauczyciela stażysty powinny się znaleźć zadania odpowiadające ministerialnym wymaganiom, czyli:

1. poznawanie organizacji, zadań i zasad funkcjonowania szkoły, w tym: przepisów prawa oświatowego, sposobów prowadzenia dokumentacji, przepisów dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa i higieny pracy;
2. uczestniczenie (w roli obserwatora) w zajęciach prowadzonych przez opiekuna stażu lub innych nauczycieli w wymiarze co najmniej jednej godziny zajęć w miesiącu;
3. prowadzenie zajęć z uczniami w obecności opiekuna stażu lub dyrektora szkoły i omawianie ich pod kątem realizacji treści programowych, doboru środków, form i metod pracy, obserwacji postaw uczniów, realizacji celów i zasadności planowanych działań,
4. uczestniczenie w wewnątrzszkolnych formach doskonalenia zawodowego nauczycieli z uwzględnieniem specyfiki, typu i rodzaju szkoły, w której nauczyciel odbywa staż.

W planie rozwoju zawodowego nauczyciel stażysta powinien umieścić wszystkie te zadania, które w jego opinii będą służyły podniesieniu poziomu kompetencji zawodowych i osobowych, przydatnych w zawodzie pedagoga.

Po zakończeniu stażu nauczyciel składa dyrektorowi szkoły sprawozdanie z realizacji planu rozwoju, a następnie, w ciągu 14 dni od daty zakończenia stażu, wniosek o podjęcie postępowania kwalifikacyjnego. Dyrektor szkoły analizuje pod względem formalnym dokumentację dołączoną do wniosku. Jeśli spełniają one wymagania formalne, przewodniczący komisji kwalifikacyjnej (dyrektor szkoły) ustala termin i miejsce przeprowadzenia rozmowy kwalifikacyjnej, o czym powiadamia stażystę z czternastodniowym wyprzedzeniem. Podczas rozmowy kwalifikacyjnej stażysta przedstawia sprawozdanie z realizacji planu rozwoju zawodowego i odpowiada na pytania członków komisji, dotyczące realizacji zadań ujętych w planie rozwoju zawodowego, pracy wychowawczo-dydaktycznej oraz innych działań wymaganych od nauczyciela stażysty w adekwatnych rozporządzeniach.

Jeśli nauczyciel stażysta uzyska akceptację komisji kwalifikacyjnej, otrzymuje od dyrektora szkoły uzasadnione zaświadczenie o nadaniu stopnia nauczyciela kontraktowego.

Akt nadania stopnia awansu zawodowego zawiera w szczególności: nazwę komisji kwalifikacyjnej lub egzaminacyjnej, numer i datę wydania zaświadczenia o uzyskaniu akceptacji lub zdaniu egzaminu, stopień awansu zawodowego, a także informację o poziomie wykształcenia nauczyciela⁴¹.

⁴¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu 2004 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz.U. 2004 Nr 260, poz. 2593).

W przypadku nieuzyskania akceptacji komisji kwalifikacyjnej nauczyciel ma prawo do złożenia wniosku o ponowne rozpoczęcie postępowania kwalifikacyjnego po odbyciu dziewięciomiesięcznego stażu. Nauczyciel stażysta może powtórnie stawić się przed komisją kwalifikacyjną w tej samej szkole tylko raz.

Wniosek o rozpoczęcie stażu na kolejny stopień awansu zawodowego można składać po upływie roku od otrzymania nominacji na stopień nauczyciela kontraktowego.

5.4. Nauczyciel kontraktowy

Ubiegający się o kolejny stopień awansu nauczyciel kontraktowy powinien złożyć do dyrektora szkoły wniosek o rozpoczęcie stażu z początkiem roku szkolnego (jednak nie później niż w ciągu 14 dni od rozpoczęcia zajęć). Staż trwa 2 lata i 9 miesięcy. W czasie stażu nauczyciel realizuje zadania przewidziane w opracowanym dla siebie i zatwierdzonym przez dyrektora szkoły planie rozwoju zawodowego. Po zakończeniu stażu nauczyciel składa sprawozdanie z przebiegu stażu dyrektorowi, który opracowuje ocenę dorobku zawodowego za okres stażu. Jeśli nauczyciel uzyska ocenę pozytywną, składa do Urzędu Gminy wniosek o podjęcie postępowania egzaminacyjnego. Organ prowadzący dokonuje analizy formalnej wniosku i dołączonej dokumentacji. Jeśli spełniają one wymogi formalne, przewodniczący komisji egzaminacyjnej powiadamia nauczyciela kontraktowego (z co najmniej czternastodniowym wyprzedzeniem), o dacie i miejscu zdawania egzaminu. Egzamin składa się z dwóch części. W pierwszej z nich nauczyciel prezentuje sprawozdanie za okres stażu, w drugiej – odpowiada na pytania członków komisji, dotyczące wymagań określonych w rozporządzeniach. Jeśli nauczyciel uzyska akceptację komisji, otrzymuje zaświadczenie, wystawione przez organ prowadzący, potwierdzające zdanie egzaminu. Stopień nauczyciela mianowanego nadaje organ prowadzący, który opatruje uzasadnieniem akt nadania kolejnego stopnia awansu. W przypadku gdy nauczyciel nie zda egzaminu przed komisją egzaminacyjną, może ponownie wnioskować o wszczęcie postępowania egzaminacyjnego po uprzednim odbyciu dziewięciomiesięcznego stażu uzupełniającego, za zgodą dyrektora szkoły, lecz tylko raz w danej szkole.

Wniosek o rozpoczęcie stażu na kolejny stopień awansu zawodowego można składać po upływie roku od otrzymania nominacji na stopień nauczyciela mianowanego.

5.5. Nauczyciel mianowany

Działania związane z ubieganiem się o stopień nauczyciela dyplomowanego są podobne do działań wymienionych w przypadku nauczyciela mianowanego. Należy złożyć wniosek o rozpoczęcie stażu w wymiarze 2 lat i 9 miesięcy. Nauczyciel opracowuje plan rozwoju zawodowego, który zatwierdza dyrektor szkoły, a następnie realizuje w określonym czasie przewidziane dla siebie zadania. Po ukończeniu stażu nauczyciel składa sprawozdanie z przebiegu stażu dyrektorowi szkoły i po otrzymaniu od niego pozytywnej oceny dorobku zawodowego, może w ciągu trzech lat złożyć wniosek o wszczęcie postępowania kwalifikacyjnego do Ku-

ratorium Oświaty. Organ sprawujący nadzór pedagogiczny dokonuje oceny formalnej dokumentacji dołączonej do wniosku oraz dokumentacji nauczyciela, potwierdzającej spełnianie wymagań określonych w rozporządzeniach. Podczas rozmowy z komisją dyrektor szkoły prezentuje dorobek pracownika ubiegającego się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego, następnie komisja zaprasza nauczyciela i zadaje mu pytania. Uzyskawszy akceptację komisji kwalifikacyjnej, nauczyciel otrzymuje zaświadczenie i w konsekwencji akt nadania stopnia nauczyciela dyplomowanego, wydawany przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny.

Nauczyciel, który nie uzyskał akceptacji komisji kwalifikacyjnej, może po odbyciu stażu uzupełniającego składać ponownie wniosek o wszczęcie procedury kwalifikacyjnej.

5.6. Honorowy Profesor Oświaty

Nauczyciel dyplomowany posiadający co najmniej 20-letni staż pracy w zawodzie nauczyciela (w tym co najmniej 10-letni okres pracy jako nauczyciel dyplomowany) oraz znaczące osiągnięcia w pracy z uczniami (np. pozytywne rezultaty opracowanych przez siebie i wdrażanych programów pracy z uczniami niepełnosprawnymi lub zagrożonymi niedostosowaniem społecznym, znaczące osiągnięcia uczniów w konkursach, olimpiadach, wysoki poziom wyników uczniów w sprawdzianach zewnętrznych) na niwie współpracy z innymi nauczycielami, jak również uznany dorobek zawodowy potwierdzony odznaczeniami i nagrodami (publikacje dotyczące oświaty i problematyki edukacyjnej, opracowanie własnego programu nauczania, cieszącego się uznaniem nauczycieli itp.) może na wniosek Kapituły do Spraw Profesorów Oświaty uzyskać tytuł Honorowego Profesora Oświaty, który nadaje Minister Edukacji Narodowej.

Często bywa tak, że działania związane z ubieganiem się o kolejne stopnie awansu zajmują nauczycielom bardzo dużo czasu, który woleliby poświęcić na rozwijanie bezpośrednich kontaktów z uczniami czy bieżącą pracą dydaktyczną. Narzekania pedagogów dotyczą zwłaszcza czasochłonnego dokumentowania przedsięwzięć wynikających z planów rozwoju zawodowego. Nie można jednak zakwestionować pozytywnego wpływu wymagań stawianych nauczycielom, które wymuszają na kadrze pedagogicznej realizację zadań nastawionych na samodoskonalenie i podnoszenie jakości pracy szkół.

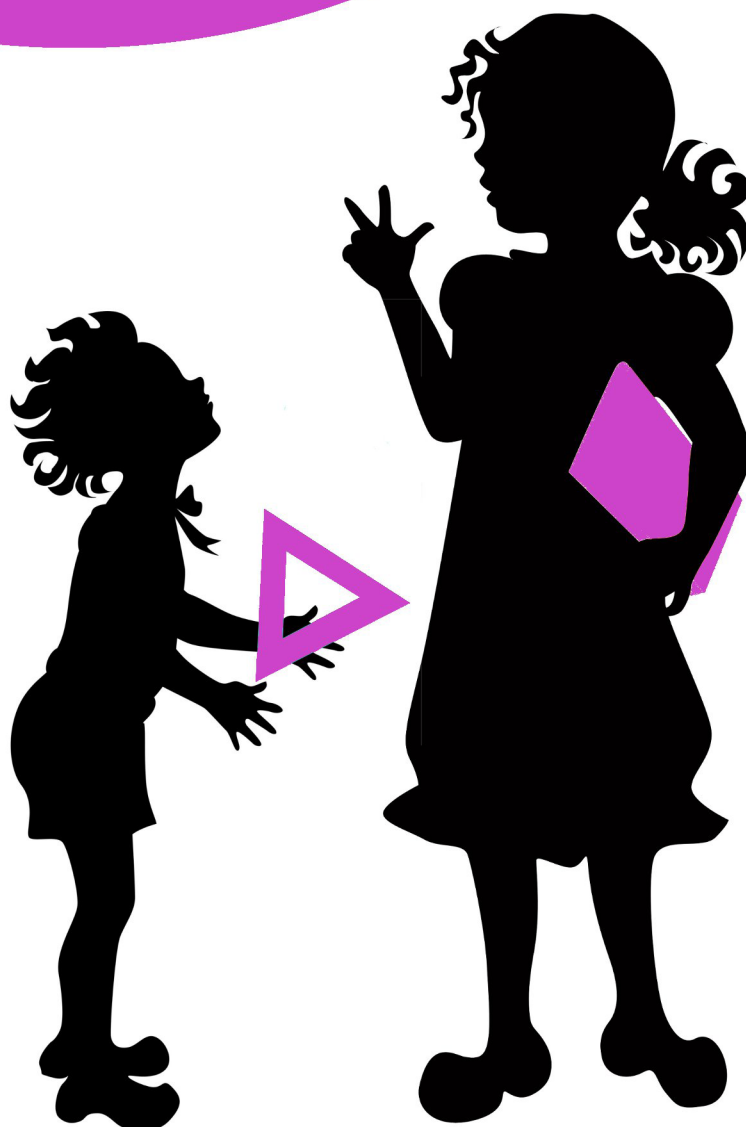
Termin wypalenia zawodowego („burn-out”) pojawił się w literaturze naukowej w połowie lat 70. XX wieku, w Polsce zaś tą problematyką zainteresowano się dopiero pod koniec lat 80. XX wieku. W 1990 roku w Krakowie Tadeusz Mark zorganizował pierwszą w Polsce międzynarodową konferencję poświęconą zjawisku wypalenia zawodowego⁴². Przez kolejne lata przeprowadzono liczne badania, na podstawie których stwierdzono, że omawiane zjawisko dotyczy przede wszystkim osób wykonujących pracę „z ludźmi i dla ludzi”, czyli zawodów takich jak: nauczyciel, pielęgniarka, lekarz, psychoterapeuta, doradca personalny, pracownik socjalny, policjant itp.⁴³

⁴² H. Sęk, *Wypalenie zawodowe. Przyczyny i zapobieganie*, tom 7 z cyklu *Nowe tendencje w psychologii*, PWN, Warszawa 2010, s. 7.

⁴³ J. Piekarski, B. Śliwerski, *Edukacja alternatywna. Nowe teorie, modele badań i reformy*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2000, s. 392.

6. Wypalenie zawodowe

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

6.1. Teoretyczne wprowadzenie

W literaturze i innych źródłach możemy spotkać wiele definicji wypalenia zawodowego, zgodnie z którymi jest ono równoznaczne z depresją (ze względu na podobieństwo objawów lub stresu, który wynika z pogoni za sukcesem). Inne źródła definiują wypalenie zawodowe jako odpowiedź na emocjonalne przeciążenie, wynikające z zajmowania się ludźmi obciążonymi różnymi problemami⁴⁴. Szersza definicja określa stan wypalenia zawodowego jako zespół trzech elementów:

1. Wyczerpanie psychofizyczne i emocjonalne, którego objawami są: bóle głowy, bezsenność, ogólne rozdrażnienie, lęk, zniechęcenie, fizyczne zmęczenie, poczucie krzywdy lub winy itp.⁴⁵
2. Depersonalizacja (nazywana też dystansowaniem lub wycofywaniem się, stosowaniem „zdystansowanej troski”). Jej objawy to: traktowanie osób z którymi się pracuje w sposób przedmiotowy (np. zwracanie się do ucznia po numerze w dzienniku lub po nazwisku) w celu unikania kontaktów z nimi i dystansowanie się od ich problemów (unikanie zajęć pozalekcyjnych, stosowanie kartkówki zamiast prowadzenia dyskusji itp.)⁴⁶.
3. Obniżenie osobistego zadowolenia zawodowego (nazywane też obniżeniem poczucia dokonań osobistych, obniżeniem osobistego zaangażowania, obniżeniem osobistego zadowolenia lub obniżeniem osobistych osiągnięć). Objawami są: niezadowolenie z wykonywanej pracy i brak satysfakcji z własnych osiągnięć, pomimo trudu i wysiłku włożonego w wykonywanie swoich obowiązków⁴⁷.

6.2. Diagnoza

Zdiagnozowanie wypalenia zawodowego u nauczyciela wymaga rozpoznania niepokojących symptomów, którymi mogą być:

1. odczuwanie przymusu i oporu podczas codziennego wyjścia do pracy (szkoły), częste spóźnianie się z tego powodu;
2. narastające zmęczenie utrzymujące się mimo odpoczynku, drażliwość;
3. poczucie krzywdy, winy, gniewu i niepowodzenia;
4. utrata pozytywnego nastawienia wobec uczniów, unikanie kontaktów z dziećmi i ich rodzicami;
5. trudności z koncentracją i pamięcią (częste patrzenie na zegarek);

⁴⁴ A. Bielawska, *Czy można wypalić się w zawodzie nauczyciela?*, <http://www.odn.poznan.pl/doradcy/warsztat/pliki/bielawska1.doc> [data dostępu: 11.10.2011].

⁴⁵ C. Maslach, *Wypalenie się: utrata troski człowieka* [w:] P.G. Zimbardo, F.L. Ruch, *Psychologia i życie*, PWN, Warszawa 1994, s. 10.

⁴⁶ H. Sęk, op.cit., s. 9.

⁴⁷ Ibidem.

6. częste uczucie przygnębienia, zniechęcenia, bezwartościowości;
7. bezsenność, bóle głowy;
8. zwiększona potrzeba zażywania środków uspokajających lub odurzających, wynikająca z narastających w szkole problemów zawodowych;
9. brak nowych pomysłów, uczucie bezsilności, przekonanie o braku kompetencji do dalszej pracy, a w konsekwencji wykazywanie pozornej aktywności;
10. znudzenie pracą i brak potrzeby osiągnięcia sukcesów, brak satysfakcji i rozczarowanie zawodem;
11. większa nieufność, a w konsekwencji izolowanie się;
12. podatność na zachorowania (grypa, dolegliwości żołądkowo-jelitowe);
13. unikanie rozmów o pracy ze znajomymi;
14. opór wobec zmian;
15. przedmiotowe traktowanie uczniów i współpracowników – ignorowanie ich potrzeb, obojętność wobec nich;
16. wzrost uchybień i zaległości w miejscu pracy⁴⁸.

Wypalenie zawodowe jako proces długotrwały i stopniowo narastający można przedstawić w pięciu fazach:

1. Zafascynowanie – nauczyciel angażuje się w wykonywaną pracę z wielkimi nadziejami, stara się realizować swoje ideały i stworzyć uczniom optymalne warunki rozwoju. Takie wyidealizowane podejście pełne nierealistycznych oczekiwań może doprowadzić do stagnacji. Stadium to najczęściej dotyka nauczycieli początkujących, rozpoczynających pracę zawodową.
2. Stagnacja – nauczyciel, realizując swoje cele i aspiracje, zaczyna napotykać drobne problemy, zauważa, że jego potrzeby osobiste, finansowe, jak i zawodowe nie są zaspokajane. Wysokie oczekiwania ze strony uczniów, rodziców lub dyrekcji szkoły zaczynają irytować nauczyciela. Brak pomocy i bodźców motywujących do dalszej pracy może prowadzić do wystąpienia stadium frustracji.
3. Frustracja – nauczyciel zaczyna być rozczarowany swoją pracą. Uważa, że podejmowane decyzje i działania nie rozwiązują narastających problemów, a jedynie je potęgują. Pojawiające się problemy dyscyplinarne rozwiązuje stosując środki przymusu. Jeśli trudności te nie zostaną pokonane, następuje kolejna faza – apatia.
4. Apatia – nauczyciel skupia się na wykonaniu najpilniejszych obowiązków, jego aktywność powoli zanika, a praca skupia się przede wszystkim na powielaniu często nieskutecznych metod nauczania i wychowywania. Unikanie rozmów na tematy związane z pracą jest charakterystycznym symptomem tej fazy wypalenia.
5. Syndrom wypalenia – na skutek długotrwałego zubożenia następuje moment psychicznego i fizycznego wyczerpania⁴⁹.

W niektórych źródłach faza czwarta jest często traktowana jako ostatni etap wypalenia zawodowego.

⁴⁸ J. Piekarski, B. Śliwerski, op.cit., s. 395.

⁴⁹ A. Bielawska, *Czy można wypalić się w zawodzie nauczyciela?*, <http://www.odn.poznan.pl/doradcy/warsztat/pliki/bielawska1.doc> [data dostępu: 18.10.2011].

6.3. Pomoc

Jednym z najlepszych sposobów zapobiegania wypaleniu zawodowemu (zgodnie z powiedzeniem „lepiej zapobiegać niż leczyć”) jest odpowiedni rozwój zawodowych kompetencji zaradczych. Prawidłowe ich rozwijanie w trakcie dobrze przemyślanego procesu kształcenia nauczycieli prowadzi do wzmocnienia poczucia zawodowej skuteczności. Ważne jest więc doskonalenie umiejętności pracy z klasą, radzenia sobie z pojawiającym się oporem i agresją wśród uczniów, a także poprawne formułowanie metod i zasad skutecznej komunikacji. Podwyższenie kompetencji nauczyciela nie eliminuje jednak mogącego wystąpić wyczerpania emocjonalnego i psychofizycznego. Te symptomy można jednak próbować łagodzić lub likwidować poprzez różnego rodzaju formy wypoczynku i odnowy psychofizycznej. Wskazane jest tutaj rozwijanie swoich pozazawodowych zainteresowań i uprawianie sportów⁵⁰.

Innymi sposobami przeciwdziałającymi ryzyku wystąpienia wypalenia zawodowego u nauczycieli są:

1. zaakceptowanie naturalnych przeciwności występujących w zawodzie nauczyciela i skupienie się na pozytywnych stronach wybranego zawodu;
2. wyznaczenie sobie realistycznych celów (działań) w pracy, a tym samym unikanie celów (działań) abstrakcyjnych, niemożliwych do osiągnięcia;
3. wsparcie społeczne ze strony rodziny, przyjaciół, znajomych, uczniów i ich rodziców, współpracowników, dyrekcji oraz pedagogów i psychologów szkolnych;
4. twórcze zaangażowanie w wykonywaną pracę, pozbawioną rutyny, a pełną nowych pomysłów;
5. usprawnienie umiejętności postrzegania stresu (odbieranie go jako wyzwania, a nie zagrożenia) i radzenia sobie z nim (rozładowywanie stresu);
6. dbanie o zdrowy styl życia, czyli zapewnienie sobie odpowiedniej ilości snu, wypoczynku, aktywności fizycznej;
7. oddzielenie pracy zawodowej od życia prywatnego;
8. dbanie o prawidłową i ciepłą atmosferę w pokoju nauczycielskim;
9. organizowanie spotkań i wyjazdów integracyjnych dla nauczycieli;
10. traktowanie problemów występujących w pracy w sposób mniej osobisty;
11. dbanie o relacje z rodzicami uczniów poprzez prowadzenie regularnych spotkań opartych na cierpliwości i powściągliwości⁵¹.

Niestety, zlekceważenie pierwszych symptomów i brak świadomości skutków, jakie niesie za sobą choroba wypalenia zawodowego powoduje, że człowiek traci zdolność i chęć do pracy. Jeśli poczucie utraty motywacji do dalszej pracy zaczyna uniemożliwiać nauczycielowi wykonywanie swoich obowiązków, wskazany jest dłuższy odpoczynek, np. urlop. Dobrym rozwiązaniem jest też zwrócenie się z prośbą o pomoc do przyjaciół, szkolnego pedagoga lub spe-

⁵⁰ H. Sęk, op.cit., s. 163–167.

⁵¹ J. Piekarski, B. Śliwerski, op.cit., s. 396–400.

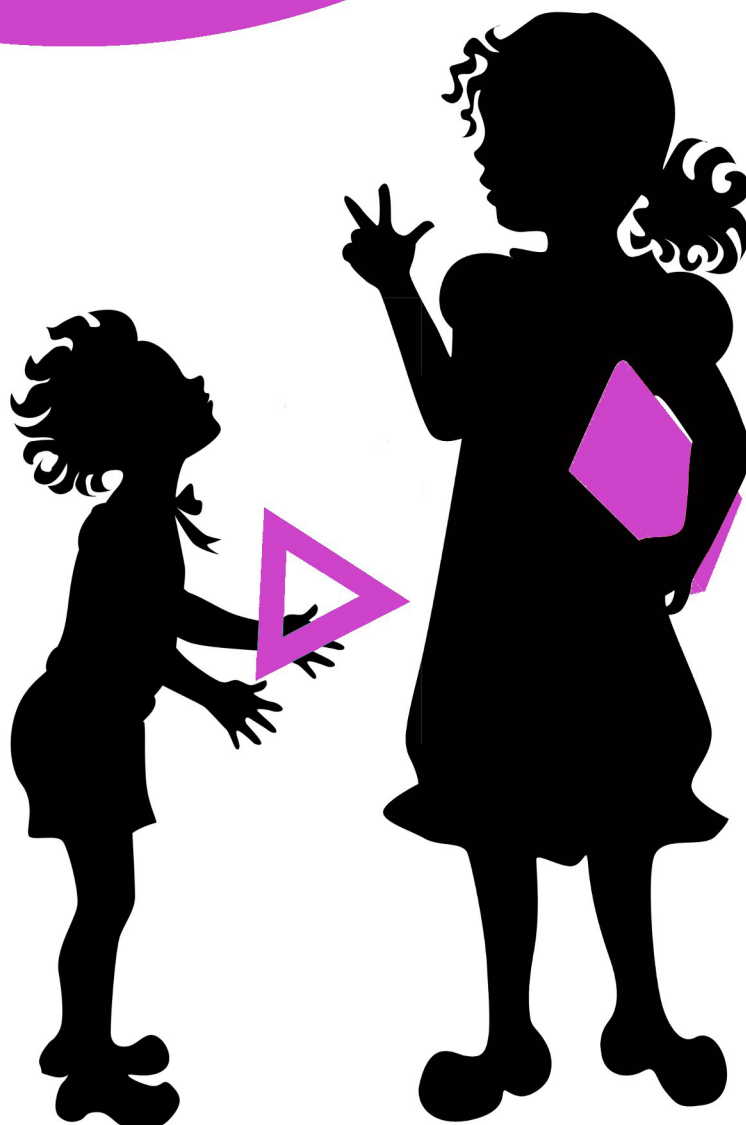
cialnej grupy wsparcia. Pomoc szkoły lub środowiska lokalnego w tej sytuacji jest nieoceniona i może przyczynić się do wyeliminowania uczucia osamotnienia nauczyciela wynikającego z nieradzenia sobie z problemami zawodowymi. Dobrym „lekarstwem” może być również aktywne uczestniczenie nauczycieli w programach szkolnych np. w eTwinningu czy też włączenie tego zjawiska do programu Szkoła Promująca Zdrowie. Jeśli natomiast poczucie wypalenia jest na tyle silne, że nauczyciel odczuwa psychiczne i fizyczne wyczerpanie oraz wycofuje się z życia zawodowego, niezbędna jest pomoc specjalisty – psychologa lub terapeuty. Jeśli terapia nie przyniesie spodziewanych rezultatów, zalecana jest pomoc psychiatry. W przypadku silnej depresji lub innych wskazań zdrowotnych konieczna może być nawet zmiana charakteru pracy⁵². Z danych statystycznych wynika, że najczęstszymi schorzeniami dotykającymi nauczycieli są choroby układu nerwowego⁵³.

⁵² *Wypalenie zawodowe*, http://mediweb.pl/psyche/wyswietl_vad.php?id=101 [data dostępu: 19.10.2011].

⁵³ K. Plutecka, *Kompetencje zawodowe surdopedagoga z wadą słuchu*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006, s. 51.

7. Zatrudnienie nauczyciela

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Podstawowymi sposobami nawiązania stosunku pracy z nauczycielem jest:

1. umowa o pracę,
2. mianowanie.

Stosunek pracy z nauczycielem nawiązuje dyrektor szkoły, zgodnie z kwalifikacjami i posiadanym stopniem awansu zawodowego nauczyciela⁵⁴.

Umowa o pracę powinna określać strony umowy, rodzaj umowy, datę jej zawarcia, warunki pracy i płacy⁵⁵ oraz wymiar czasu pracy. Według Art. 14 Karty Nauczyciela umowa o pracę i akt mianowania powinny określać stanowisko i miejsce pracy, termin jej rozpoczęcia oraz wynagrodzenie.

Umowa z:

1. nauczycielem stażystą zawierana jest na czas określony (1 rok);
2. nauczycielem kontraktowym zawierana jest na czas nieokreślony;
3. nauczycielem mianowanym (dyplomowanym) przekształca się z umowy o pracę na czas nieokreślony w stosunek pracy na podstawie mianowania.

W przypadku zaistnienia potrzeb, które wynikają z organizacji nauczania lub zastępstwa nieobecnego nauczyciela, w tym w czasie trwania roku szkolnego, ze wszystkimi nauczycielami dopuszczalne jest zawarcie umowy na czas określony⁵⁶.

7.1. Obowiązki i prawa nauczyciela wynikające z umowy o pracę i umów cywilnoprawnych

Prawa i obowiązki nauczyciela mogą wynikać z zawieranych umów, statutu szkoły lub Kodeksu Pracy.

Podstawowe obowiązki nauczyciela:

1. realizacja zadań wynikających z zajmowanego stanowiska (w tym podstawy programowej) i podstawowych funkcji szkoły (dydaktycznej, opiekuńczej i wychowawczej);
2. wspieranie i stymulowanie rozwoju ucznia (przygotowanie do życia w społeczeństwie), jego zdolności i zainteresowań (pomoc w przygotowaniach do konkursów, olimpiad) oraz dążenie do rozwoju własnego (doskonalenie zawodowe);
3. kształcenie i wychowywanie ucznia w umiłowaniu Ojczyzny oraz poszanowaniu Konstytucji RP;
4. dbanie i kształtowanie postaw moralnych i obywatelskich uczniów;
5. podleganie ocenie (z wyjątkiem nauczyciela stażysty);

⁵⁴ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 roku – Karta nauczyciela (tekst jednolity: Dz.U. 2006 Nr 97, poz. 674 z późn. zm.) Art. 11.

⁵⁵ Kodeks Pracy Art. 29 § 1.

⁵⁶ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 roku – Karta nauczyciela (tekst jednolity: Dz.U. 2006 Nr 97, poz. 674 z późn. zm.), Art. 10 ust. 7.

6. obiektywne i sprawiedliwe traktowanie i ocenianie uczniów;
7. wykonywanie czynności i zajęć wynikających ze statutu szkoły;
8. współpraca z pedagogiem, psychologiem i osobami odpowiedzialnymi za opiekę zdrowotną uczniów;
9. prowadzenie (zgodnie z przepisami) dokumentacji pedagogicznej;
10. ponoszenie odpowiedzialności za zdrowie i bezpieczeństwo uczniów w trakcie zajęć szkolnych;
11. realizacja zadań wyznaczonych przez organ prowadzący szkołę w zakresie procesu dydaktyczno-wychowawczo-opiekuńczego, pod warunkiem, że nie są one sprzeczne z przepisami prawa i zawartą umową;
12. przestrzeganie czasu pracy, regulaminu, przepisów BHP i przeciwpożarowych;
13. dbanie o należyty stan dostępnego w szkole sprzętu oraz o ład i porządek w miejscu pracy;
14. zawiadamianie organu prowadzącego szkołę i współpracowników o zagrożeniu dla zdrowia/życia lub wypadku w miejscu pracy;
15. pełnienie dyżurów zgodnie z harmonogramem;
16. rozwiązywanie ewentualnych konfliktów powstałych w szkole;
17. aktywne uczestniczenie w życiu szkoły: udział w uroczystościach i imprezach szkolnych, opieka nad uczniami skupionymi w kołach przedmiotowych czy kołach zainteresowań.

Prawa nauczyciela:

1. wprowadzanie innowacji w swojej pracy za zgodą Dyrektora szkoły i rady pedagogicznej;
2. współdecydowanie o podręcznikach i środkach dydaktycznych;
3. decydowanie o stosowanych metodach nauczania i realizacji programu nauczania;
4. organizowanie indywidualnych spotkań z rodzicami uczniów;
5. szacunek ze strony wszystkich osób związanych z wykonywaną pracą;
6. wynagrodzenie za wykonywaną pracę;
7. wnioskowanie o rozwiązanie problemów zdrowotnych i psychospołecznych uczniów.

Dyrektor szkoły na początku każdego roku szkolnego powinien opracować i dostarczyć każdemu nauczycielowi na piśmie zakres jego obowiązków, uprawnień i odpowiedzialności na dany rok.

Oprócz umów o pracę/mianowania, z nauczycielem można zawrzeć umowę cywilnoprawną (umowę-zlecenie lub umowę o dzieło). Przepisy Karty Nauczyciela nie regulują kwestii związanych z zawieraniem z nauczycielem umów cywilnoprawnych. W związku z tym należy stosować się do przepisów Kodeksu Pracy⁵⁷. Należy pamiętać, że zgodnie z Art. 22 § 1² Kodeksu Pracy nie można umowy o pracę zastąpić umową cywilnoprawną przy zachowaniu warunków wykonywanej pracy, określonych w § 1 tego artykułu. W celu dokonania oceny, czy

⁵⁷ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 roku – Karta nauczyciela (tekst jednolity: Dz.U. 2006 roku Nr 97, poz. 674 z późn. zm.) Art. 91c ust. 1.

w danym przypadku możliwe jest zawarcie z nauczycielem umowy cywilnoprawnej, należy ustalić: jaki jest sposób wykonywanej pracy, zakres podporządkowania i samodzielność osoby ją wykonującej, charakter zobowiązania tej osoby, wynagrodzenie i sposób jego określenia.

7.2. Odpowiedzialność nauczyciela za życie i zdrowie uczniów

Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. 2004 Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.) przedstawia ogólne regulacje dotyczące odpowiedzialności nauczyciela za życie i zdrowie uczniów. Szczegółowe regulacje są zawarte w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 roku w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. 2003 Nr 6, poz. 69). Regulacje w tej kwestii możemy również znaleźć w statucie szkoły, regulaminie i zarządzeniach dyrektora.

Nauczyciel jest odpowiedzialny w szczególności za:

1. bezpieczeństwo uczniów od momentu ich przyścia do szkoły do momentu opuszczenia przez nich budynku szkoły (w trakcie zajęć, przerw międzylekcyjnych, imprez organizowanych przez szkołę i na jej terenie);
2. w trakcie dyżurów międzylekcyjnych nauczyciel jest zobowiązany do:
 - punktualnego rozpoczynania dyżuru;
 - aktywnego pełnienia dyżuru – reakcja na niebezpieczne i zagrażające bezpieczeństwu zachowania uczniów (bieganie po korytarzu, siadanie na poręczach schodów, parapetach otwartych okien itp.);
 - przestrzegania nakazu zamykania sal lekcyjnych w czasie przerwy;
 - dbania o porządek na korytarzu – ławki, ściany, dekoracje;
 - pilnowania zakazu palenia papierosów na terenie szkoły (przede wszystkim w toaletach) – zagrożenie pożarem;
 - udzielenia pomocy osobom poszkodowanym w trakcie ewentualnego wypadku, zgłoszenie zdarzenia dyrekcji i zabezpieczenia miejsca wypadku;
3. bezpieczeństwo uczniów w trakcie zorganizowanych wyjść pozaszkolnych i wycieczek szkolnych;
4. zapewnienie opieki mającej na celu ochronę uczniów przed mogącymi wystąpić zagrożeniami i niedopuszczenie do narażenia zdrowia lub życia uczniów;
5. eliminowanie przesłanek mogących doprowadzić do wystąpienia zagrożeń – nauczyciel jest zobowiązany do starannego sprawdzania sprzętów i różnego rodzaju przyrządów przed rozpoczęciem zajęć;
6. przestrzeganie przepisów BHP i przeciwpożarowych;
7. sprawdzenia sali lekcyjnej przed rozpoczęciem zajęć.

W statucie i zarządzeniu dyrektora należy określić:

1. harmonogram dyżurów;
2. okoliczności opuszczenia klasy przez ucznia lub nauczyciela;
3. okoliczności zwolnienia ucznia z danej lekcji⁵⁸.

W przypadku nieobecności nauczyciela w szkole (np. spowodowanej chorobą) możliwe jest łącznie klas i przekazanie opieki nad uczniami jednemu nauczycielowi. Niedopełnienie obowiązków ustawowych w przypadku dyrektora, a w przypadku nauczycieli obowiązków statutowych i regulaminowych, może skutkować odpowiedzialnością karną, dyscyplinarną lub cywilną.

7.3. Urlopy

Szczegółowe regulacje na temat urlopów nauczycieli możemy znaleźć w Rozdziale 7 Ustawy z dnia 26 stycznia 1982 roku – Karta Nauczyciela (tekst jednolity: Dz. U. 2006 Nr 97, poz. 674 z późn. zm.). Zgodnie z tą ustawą, nauczycielowi zatrudnionemu w szkole, w której nie są przewidziane ferie szkolne, przysługuje urlop wypoczynkowy w wymiarze 35 dni roboczych. W szkole, w której przewidziano ferie letnie i zimowe, nauczycielowi przysługuje urlop wypoczynkowy w wymiarze odpowiadającym okresowi ferii i w czasie ich trwania. W czasie ferii nauczyciel może być zobowiązany przez dyrektora szkoły do przeprowadzenia egzaminów, wykonywania czynności związanych z zakończeniem roku szkolnego lub rozpoczęciem nowego oraz brania udziału w doskonaleniu zawodowym. Czynności te nie mogą trwać jednak dłużej niż 7 dni, a nauczyciel ma prawo do minimum 4-tygodniowego, nieprzerwanego urlopu wypoczynkowego. W przypadku niewykorzystania urlopu w całości lub w części w czasie trwania ferii szkolnych z powodu niezdolności do pracy (np. choroby), nauczycielowi przysługuje urlop w roku szkolnym w wymiarze uzupełniającym do 8 tygodni. Za czas urlopu nauczycielowi przysługuje wynagrodzenie, jakie otrzymywałby, gdyby pracował⁵⁹.

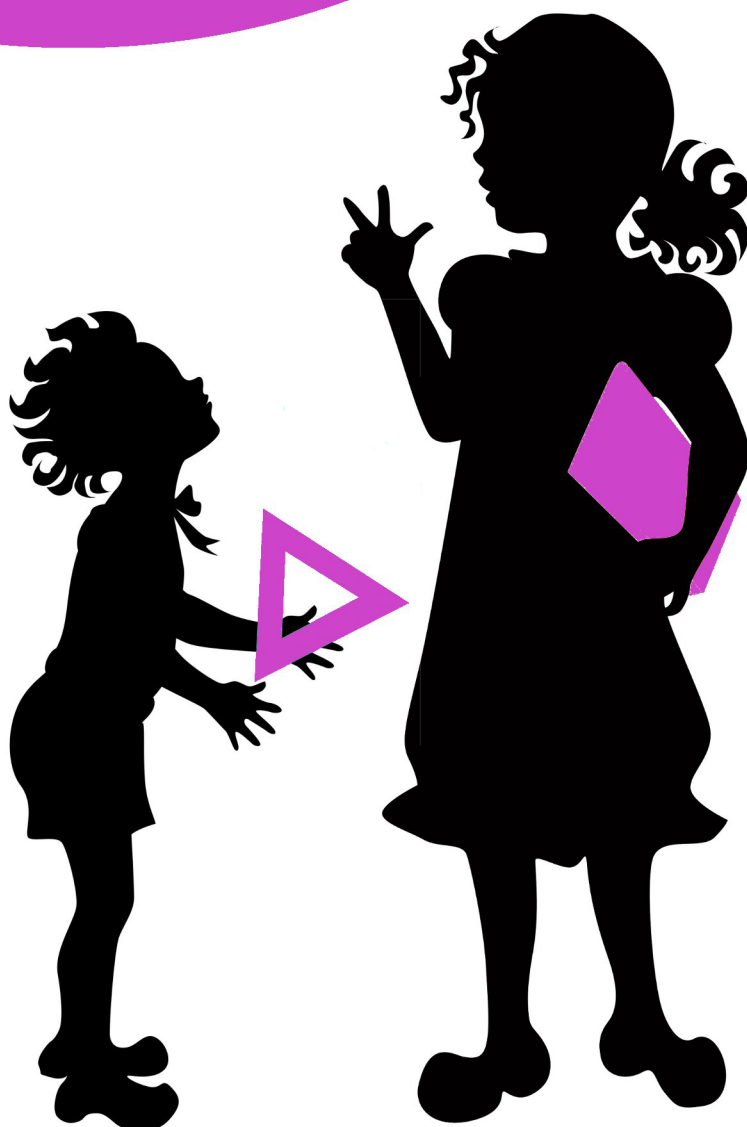
W dobie rozwoju i reform oświatowych coraz więcej szkół opracowuje i wdraża różne programy szkolne. W swoich założeniach powinny one uwzględniać specyfikę środowisk, z których wywodzą się uczniowie, warunki dydaktyczne i kwalifikacje nauczycieli.

⁵⁸ *Dyżury nauczycieli a bezpieczeństwo uczniów*, <http://www.oswiataiprawo.pl/Dyrektor/Prawo-w-szkole/Archiwum-2007-2008/Sprawy-pracownicze/DYŻURY-NAUCZYCIELI-A-BEZPIECZENSTWO-UCZNIOW> [data dostępu: 20.10.2011].

⁵⁹ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 roku – Karta nauczyciela (tekst jednolity: Dz.U. 2006 Nr 97, poz. 674 z późn. zm.) Art. 64–70.

8. Programy szkolne - konstrukcja, uczestnictwo, możliwość wdrożenia

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

8.1. „Szkoła z klasą”

W roku 2011/2012 realizowana jest druga edycja Programu „Szkoła z klasą 2.0”, który jest częścią akcji „Szkoła z klasą”, powstałej w 2002 roku i prowadzonej przez Centrum Edukacji Obywatelskiej i Agorę S.A., wydawcę „Gazety Wyborczej”⁶⁰. Program „Szkoła z klasą 2.0” jest skierowany do szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich. Jego głównym celem jest wprowadzenie w szkołach nowego sposobu myślenia o systemie oświaty i wspieranie zasad promujących nowoczesną i bardziej efektywną edukację poprzez rozwijanie umiejętności odpowiedzialnego korzystania z dostępnych źródeł wiedzy w Internecie, twórcze wykorzystanie dostępnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) i doskonalenie w szkołach kodeksu dobrych praktyk, obejmujących korzystanie z TIK (tzw. Kodeksu 2.0) oraz rozwijanie umiejętności samodzielnego, praktycznego myślenia, jak i pracy zespołowej z wykorzystaniem wiedzy zdobytej w praktyce (praca metodą projektów edukacyjnych)⁶¹.

Zgłoszenie szkoły do Programu wymaga:

1. Wysłania przez Dyrektora szkoły lub wybranego wcześniej nauczyciela (koordynatora programu) zgłoszenia. W tym celu należy wypełnić formularz dostępny na stronie: <http://www.ceo.org.pl/pl/szkola2zero/news/zgloszenia-szkol> wraz z ankietą i odesłać na adres Centrum Edukacji Obywatelskiej.
2. Rejestracja indywidualna pozostałych nauczycieli, którzy chcą wziąć udział w programie – należy wypełnić formularz dostępny na stronie: <http://szkolazklasa2zero.nq.pl/rejestracja>, zarejestrować uczniów w serwisie CEO oraz założyć blog dla uczniów.

Po przystąpieniu do programu:

1. Koordynator programu organizuje spotkanie dla wszystkich jego uczestników, na którym wyznaczane są cele do osiągnięcia. Ważnym elementem jest aktywny udział dyrektora szkoły, który wybiera do realizacji dwa zadania z siedmiu proponowanych przez organizatorów programu (po jednym w każdym semestrze);
2. Podczas debat klasowych (tylko dla nauczycieli) i szkolnych opracowywany jest Kodeks 2.0, zawierający zasady korzystania z nowych technologii w edukacji. Kodeks powinien odwoływać się do tzw. listy problemów (siedmiu punktów kodeksu). Należy pamiętać o tym, że stworzony kodeks ma być dokumentem użytecznym, w pełni odpowiadającym prawdziwym potrzebom uczniów i nauczycieli.
3. Zadanie TIK ma na celu przetestowanie i wprowadzenie w życie zasad Kodeksu 2.0 oraz pomoc uczniom w opanowaniu i utrwaleniu wybranych umiejętności dotyczących jego zasad. Zadania mogą mieć różną formę – miniprojektu, lekcji, pojedynczego zadania lub cyklu zadań.
4. Projekt edukacyjny z TIK – nauczyciel wraz z uczniami opracowuje minimum jeden projekt, który na końcu zostaje przedstawiony na szkolnym festiwalu. Projekt może dotyczyć dowolnej dziedziny. Ważne, aby na każdym etapie pracy wykorzy-

⁶⁰ *Regulamin programu „Szkoła z klasą 2.0 2011/2012” par.1 pkt. 2*, <http://www.ceo.org.pl/pl/szkola2zero/news/regulamin> [data dostępu: 20.10.2011].

⁶¹ *Regulamin programu „Szkoła z klasą 2.0 2011/2012” par. 1 pkt. 10–22* (<http://www.ceo.org.pl/pl/szkola2zero/news/regulamin>) [data dostępu: 21.10.2011].

stywać nowe technologie. Etap ten ma na celu rozwijanie umiejętności samodzielnego myślenia, kreatywności i pracy zespołowej uczniów.

5. Szkolny Festiwal 2.0 jest podsumowaniem całorocznej pracy i osiągnięć uczniów i nauczycieli w ramach programu „Szkoła z klasą 2.0”. Przedstawiane na nim projekty edukacyjne powinny mieć wymiar TIK-owy (zastosowanie animacji, filmów, zdjęć 3D, prezentacji multimedialnych, stron internetowych, fotografii, raportów, nagrań dźwiękowych itp.⁶²

Wykonanie zadań przez dyrektora, nauczycieli i uczniów w wyznaczonym terminie jest warunkiem uzyskania przez szkołę uczestniczącą w programie „Szkoła z klasą 2.0” certyfikatu, świadczącego o tym, że szkoła wkroczyła w XXI wiek.

8.2. „Szkoła Promująca Zdrowie”

Program „Szkoła Promująca Zdrowie” (SzPZ) realizowany jest w Polsce od 1991 roku w ramach Europejskiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie (ESSzPZ), a od 2008 roku – Europejskiej Sieci Szkół dla Zdrowia w Europie (SHE). Organizacjami, które stworzyły ESSzPS i dalej włączone są w sieć, są: Światowa Organizacja Zdrowia, Komisja Europejska i Rada Europy. Struktury wspierające rozwój sieci SzPZ w Polsce to wojewódzkie sieci szkół i ich koordynatorzy. W 2009 roku podpisano porozumienie między Ministrem Zdrowia, Ministrem Edukacji Narodowej oraz Ministrem Sportu i Turystyki w sprawie promocji zdrowia i odpowiedniej profilaktyki⁶³.

Celem programu „Szkoła promująca zdrowie” jest:

1. podejmowanie działań mających na celu poprawę samopoczucia i zdrowia społeczności szkolnej;
2. zachęcanie uczniów do prowadzenia zdrowego stylu życia;
3. tworzenie zdrowego środowiska pracy i nauki;
4. kształtowanie poczucia odpowiedzialności za zdrowie w społeczności szkolnej i lokalnej (szczególnie wśród rodziców);
5. rozwijanie u uczniów umiejętności przydatnych do podejmowania wyborów dla poprawy własnego zdrowia.

Szkoła musi spełniać następujące warunki, aby mogła przystąpić do Wojewódzkiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie:

1. wykazywać się aktywnością w promocji zdrowia w szkole i zaangażowaniem w edukacji zdrowotnej;
2. mieć świadomość słuszności i ważności programu SzPZ (wśród uczniów, nauczycieli, dyrektora i rady pedagogicznej)⁶⁴.

Oprócz szkół do programu mogą przystąpić również: przedszkola, internaty i inne placówki oświatowo-wychowawcze.

⁶² Przewodnik po programie „Szkoła z klasą 2.0 2011/2012”, <http://www.ceo.org.pl/pl/szkola2zero/news/przewodnik-po-programie> [data dostępu: 21.10.2011].

⁶³ Szkoła Promująca Zdrowie, http://www.ore.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=249&Itemid=966 [data dostępu: 21.10.2011].

⁶⁴ Kryteria przynależności szkoły do Wojewódzkiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie, http://www.ore.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=257&Itemid=970 [data dostępu: 22.10.2011].

Okres przygotowawczy do programu trwa od jednego roku do trzech lat. W tym czasie szkoła powinna złożyć pisemną deklarację, wyrażającą chęć przystąpienia do sieci, podjąć współpracę z koordynatorem wojewódzkim, powołać w szkole zespół i koordynatora ds. promocji zdrowia, przeprowadzić szkolenie dla rady pedagogicznej z zasad tworzenia programu, przeprowadzić badania dotyczące samopoczucia społeczności szkolnej w celu zdiagnozowania potrzeb i zasobów. Szkoła powinna także zebrać dane dotyczące problemów w funkcjonowaniu placówki oraz je przeanalizować, wybrać spośród nich problemy priorytetowe, opracować plan działań, zawierający przyczyny i sposoby eliminacji problemów, a także monitorować realizację planu i wprowadzać ewentualne korekty oraz sprawdzać, czy postawione na początku cele zostały osiągnięte. Po minimum dwóch latach uczestniczenia w Wojewódzkiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie szkoła może ubiegać się o przyznanie wojewódzkiego certyfikatu. Warunkami jego uzyskania są:

1. pełna realizacja projektu, przygotowanego na podstawie przeprowadzonych badań i postawionej diagnozy;
2. opracowanie i przedstawienie raportu, zawierającego m.in.: opis zdiagnozowanego problemu priorytetowego, działania podjęte w celu jego rozwiązania, wyniki przeprowadzonych badań, opis stopnia zaangażowania rady pedagogicznej, rodziców i środowiska lokalnego, ewaluację projektu, informacje na temat pracy oraz działań powołanego zespołu i koordynatora ds. promocji zdrowia⁶⁵.

Oprócz otrzymania certyfikatów na poziomie wojewódzkim szkoła może starać się również o uzyskanie Krajowego Certyfikatu Szkoły Promującej Zdrowie.

8.3. „Szkoła bez przemocy”

Program „Szkoła bez przemocy” powstał w 2006 roku i jest prowadzony przez 18 dzienników regionalnych i Fundację Orange pod patronatem Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego. Aby zgłosić szkołę do Programu, należy:

1. wypełnić formularz zgłoszeniowy dostępny na stronie www.szkolabezprzemocy.pl w zakładce Zgłoś się do Programu;
2. odesłać na adres biura programu wygenerowaną, podpisaną i opieczetowaną deklarację oraz zgłoszenie pocztą⁶⁶.

Do Programu „Szkoła bez przemocy” mogą przystąpić przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne. Głównym celem programu jest przeciwdziałanie przemocy w szkołach poprzez:

1. uświadomienie istoty problemu i zmianę postaw wobec przemocy,
2. zagwarantowanie szkołom wsparcia i systemowych narzędzi zwalczających przemoc.

Skuteczna realizacja celów programu jest możliwa przede wszystkim dzięki udzielaniu merytorycznego wsparcia szkołom i nauczycielom, dlatego też regionalni konsultanci organi-

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Program „Szkoła bez przemocy”, <http://www.szkolabezprzemocy.pl/1229,zglos-sie-do-programu> [data dostępu: 22.10.2011].

zują bezpłatne szkolenia, miniwarsztaty z zakresu działań interwencyjnych w szkole, efektywnego radzenia sobie z problemami wychowawczymi, występującą w szkole przemocą i agresją, udzielaniem pomocy ofiarom przemocy i agresji oraz metodami i zasadami komunikacji między szkołą a rodzicami⁶⁷. Zajęcia te są realizowane nie tylko dla nauczycieli, ale również dla rodziców i uczniów. Prawidłowe dostosowanie działań programu do aktualnych potrzeb uczniów, rodziców i nauczycieli możliwe jest dzięki prowadzeniu systematycznych badań na temat istniejącego poziomu przemocy w szkołach.

Wszystkie szkoły uczestniczące w programie muszą przestrzegać zasad zawartych w Kodeksie „Szkoły bez przemocy”. Respektowanie zawartych w nim norm postępowania i warunków organizacyjnych jest niezbędne do prawidłowego funkcjonowania szkoły w obszarze bezpieczeństwa (ograniczania przemocy oraz rozwiązywania problemów i konfliktów).

Realizacja projektu (czyli rozwiązywanie problemów) w ramach programu „Szkoła bez przemocy”

Wprowadzenie zmian w szkole wymaga zaangażowania i pracy wielu osób.

Po pierwsze: na spotkaniu przedstawicieli uczniów, rodziców i pracowników szkoły należy ustalić różnice pomiędzy „wizją bezpiecznej szkoły” a obecną sytuacją w szkole.

Po drugie: należy stworzyć listę problemów do rozwiązania i wybrać z niej 1–2 problemy priorytetowe.

Po trzecie: sprecyzować cel (tzn. zaplanować kto, w jaki sposób i kiedy sprawdzi, czy cel został osiągnięty).

Po czwarte: dokonać analizy przyczyn problemu i określić sposoby jego ograniczenia lub usunięcia.

Po piąte: opracować zadania (uwzględniające metody, wykonawców i środki realizacji) i formę ich sprawdzenia (kto, w jaki sposób i kiedy sprawdzi, czy wykonano zadanie).

Po szóste: zrealizować plan i dokonać oceny osiągniętych efektów⁶⁸.

Realizacja projektu wymaga powołania koordynatora działań i zespołu zarządzającego projektem, który opracuje szczegółowe zasady współpracy (terminy spotkań, sposoby podejmowania decyzji itp.).

W tegorocznej, VI edycji programu, oprócz opracowania i realizacji projektu „Szkoła bez przemocy”, organizowane są również inne akcje:

1. „Kibicuję fair play” – w związku ze zbliżającymi się w Polsce Mistrzostwami Europy w piłce nożnej. W ramach akcji organizowane będą liczne konkursy, np. na przebranie kibica, na kibicowanie lub na scenariusz „Dnia Fair Play”;
2. konkurs na „Wychowawcę Roku”;
3. Tydzień Wolontariatu;
4. Dzień Szkoły bez Przemocy;
5. opracowanie materiałów edukacyjnych;
6. program grantowy⁶⁹.

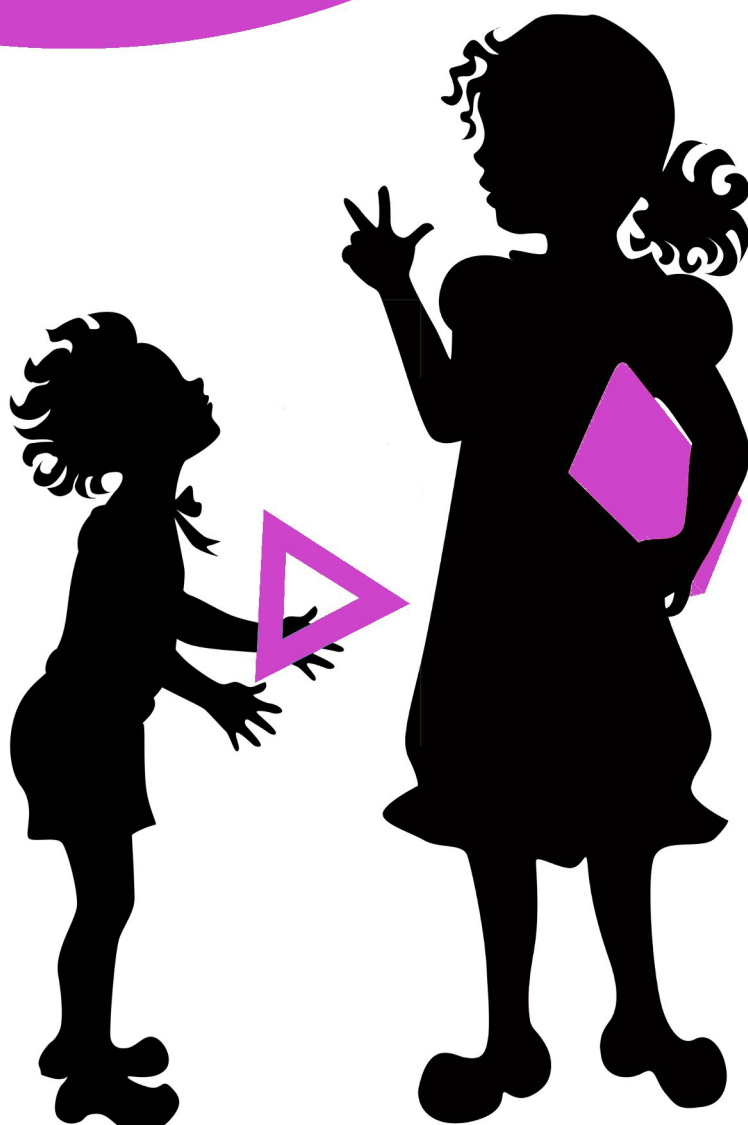
⁶⁷ *Oferta mini-warsztatów*, <http://www.szkolabezprzemocy.pl/1253,oferta-mini-warsztatow> [data dostępu: 22.10.2011].

⁶⁸ *Materiały edukacyjne*, <http://www.szkolabezprzemocy.pl/173,materiały-edukacyjne> [data dostępu: 23.10.2011].

⁶⁹ *Działania w VI edycji*, <http://www.szkolabezprzemocy.pl/1232,dzialania-w-vi-edycji> [data dostępu: 23.10.2011].

9. Kompetencje nauczyciela XXI wieku

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Kompetencje nauczyciela to połączenie profesjonalnych umiejętności, wiedzy, wartości i postaw, które musi posiadać każdy nauczyciel, aby prawidłowo i efektywnie wykonywać swoją pracę⁷⁰. Kompetencje nauczyciela możemy zatem podzielić na osobowościowe (postawy, wartości, umiejętności itp.) i zawodowe (wiedza, umiejętności komunikacyjne).

Do kompetencji nauczyciela XXI wieku zaliczamy:

1. umiejętności dotyczące zakresu prowadzonych zajęć (planowanie, przygotowanie, realizacja zajęć i dobór środków w taki sposób, aby uczniowie mogli osiągnąć ustalone cele do końca lekcji, utrzymanie koncentracji uczniów oraz motywowanie ich do aktywnego udziału w zajęciach przy jednoczesnym stworzeniu odpowiednich warunków i klimatu pracy, kierowanie procesem uczenia się z uwzględnieniem czasu, tempa i stopnia trudności przekazywanej wiedzy, zachowanie dyscypliny w trakcie zajęć i odpowiednie reagowanie na niepożądane zachowania uczniów, sprawiedliwe ocenianie osiągnięć uczniów oraz analiza własnej pracy pod kątem modyfikacji swojego postępowania, podejścia i metod nauczania)⁷¹;
2. ciągłe doskonalenie posiadanych umiejętności i kwalifikacji, poszerzanie wiedzy poprzez kształcenie ustawiczne;
3. rozwijanie umiejętności z zakresu obsługi komputera i Internetu, praktycznej nauki języków obcych – w ramach certyfikatów ECDL i TELC;
4. uczestniczenie w projektach i programach edukacyjnych mających na celu rozwój osobisty oraz rozwój uczniów danej szkoły.

9.1. Idea a praktyka edukacji przez całe życie

Rozwój nauki, postęp techniczny i społeczny oraz dokonujące się w skali globalnej, regionalnej i lokalnej przemiany powodują, że nauczyciele stale muszą poszerzać swoje zawodowe kompetencje. Niezbędne jest więc dostosowanie się do tych zmian poprzez odpowiednią edukację, zdobywanie nowych kwalifikacji i doskonalenie posiadanych umiejętności. Jest to możliwe dzięki tzw. kształceniu ustawicznemu.

Pojęcie kształcenia ustawicznego możemy zinterpretować w dwojaki sposób:

1. Kształcenie ustawiczne rozumiane jako kształcenie przez całe życie (nazywane też kształceniem ciągłym, nieustającym lub permanentnym).
2. Kształcenie ustawiczne rozumiane jako kształcenie dalsze (po ukończeniu szkoły).

Zdaniem Teofila Sosnowskiego kształcenie permanentne trwa od momentu narodzin człowieka aż do jego śmierci, ponieważ nigdy nie jest za wcześnie ani za późno na naukę. Kształcenie ustawiczne zaś to kształcenie trwające od chwili ukończenia szkoły do końca życia⁷².

⁷⁰ B. Śliwerski B., op.cit., s. 306.

⁷¹ Ibidem, s. 307–308.

⁷² T. Sosnowski, *Kształcenie ustawiczne*, Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1976, s. 3.

Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. 2004 Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.) Art. 3 pkt. 17 definiuje kształcenie ustawiczne, jako:

1. kształcenie w szkołach dla dorosłych;
2. kształcenie poprzez formy pozaszkolne dla osób, które spełniły już obowiązek szkolny, lecz nadal chcą pozyskiwać i uzupełniać swoją wiedzę, umiejętności i kwalifikacje zawodowe.

Według Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z dnia 3 lutego 2006 roku do pozaszkolnych form kształcenia zaliczamy:

1. praktykę zawodową – trwająca nie mniej niż 80 godzin zajęć edukacyjnych, umożliwiająca uzyskanie lub poszerzenie praktycznych umiejętności zawodowych;
2. seminarium – trwające nie mniej niż 5 godzin zajęć edukacyjnych, umożliwiające zdobycie lub pogłębienie wiedzy na określony temat;
3. kurs – trwający nie mniej niż 30 godzin zajęć edukacyjnych, umożliwiający osiągnięcie lub uzupełnienie aktualnej (ogólnej) wiedzy, posiadanych umiejętności i kwalifikacji zawodowych;
4. kurs zawodowy – zawierający wybrane i usystematyzowane treści z programu nauczania dla danego zawodu, dopuszczonego do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania;
5. kształcenie na odległość – polegające na przekazywaniu treści kształcenia, a następnie kontrolowaniu i weryfikowaniu jego efektów przez pocztę, Internet (np. pocztę elektroniczną), telewizję lub pocztę głosową⁷³. Metodą kształcenia na odległość może być także e-learning.

W Unii Europejskiej według Rezolucji Rady UE z dnia 27.06.2002 r., koncepcja kształcenia ustawicznego (*lifelong learning*) oznacza uczenie się przez całe życie (od fazy przedszkolnej do emerytury) i polega na poszerzaniu wiedzy, podnoszeniu kompetencji, kwalifikacji i umiejętności poprzez naukę formalną (w szkole lub placówce systemu edukacji), nieformalną (naturalną) i pozaformalną (w instytucji lub placówce spoza systemu edukacji).

Najważniejszymi źródłami prawnymi, dotyczącymi kształcenia ustawicznego w Polsce, są:

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. 2004 Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2004 Nr 99, poz. 1001 z późn. zm.);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauk z dnia 3 lutego 2006 roku w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz. U. 2006 Nr 31, poz. 216).

⁷³ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauk z dnia 3 lutego 2006 roku w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz.U. 2006 Nr 31, poz. 216) § 1 i 2.

Inne dokumenty rządowe:

1. Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007–2013;
2. Narodowy Plan Rozwoju na lata 2007–2013 (program „Wykształcenie i kompetencje”)⁷⁴.

Kształcenie ustawiczne nauczycieli polega więc na podjęciu wszelkich działań, mających na celu wspomaganie ich rozwoju zawodowego, ciągłego doskonalenia umiejętności oraz podnoszenia i uzupełniania kwalifikacji zawodowych.

Kształcenie ustawiczne nauczycieli składa się z trzech elementów:

1. studia nauczycielskie;
2. doksztalcanie;
3. doskonalenie zawodowe.

Systemy kształcenia ustawicznego w ramach doksztalcania i doskonalenia zawodowego przedstawia poniższa tabela:

Tabela 2. Systemy kształcenia ustawicznego w ramach doksztalcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli

System kształcenia ustawicznego		Podmiot odpowiadający za dany system kształcenia ustawicznego
samokształcenie		nauczyciel
doskonalenie nauczycieli	wewnątrzszkolne	dyrektor szkoły
	regionalne	marszałek województwa w porozumieniu z kuratorem oświaty
	centralne	Minister Edukacji Narodowej
lokalne doradztwo programowo-metodyczne		władze gmin i powiatów (nadzór nad zespołem doradców w danym województwie pełni kurator)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: http://www.zs3reymonta.oswiata.org.pl/ksztal_az.html.

W czasach wielu przemian i reform oświatowych poszerzanie wiedzy oraz rozwijanie umiejętności i kwalifikacji zawodowych nauczycieli wydaje się być niezbędne. Uczestniczenie w dostępnych formach kształcenia ustawicznego zależy jednak w dużym stopniu od samych nauczycieli, ich motywacji i chęci rozwijania zainteresowań w ramach wykonywanego zawodu. Istotną rolę odgrywa również dyrekcja szkoły, która decyduje o uczestnictwie szkoły w istniejących projektach i programach szkolnych, co z kolei przekłada się na konieczność doskonalenia zawodowego nauczycieli z zakresu podejmowanych działań.

⁷⁴ *Oświata – kształcenie zawodowe i ustawiczne*, <http://www.wsipnet.pl/oswiata/arts.php?dz=5&nid=2165&r=22> [data dostępu: 21.10.2011].

Warto również zaznaczyć, że pomimo dofinansowywania kształcenia ustawicznego, wiele kosztów z nim związanych nadal muszą ponosić nauczyciele, dlatego niewielu z nich decyduje się na doksztalcanie⁷⁵.

9.2. Certyfikaty w rozwoju pedagoga (np. ECDL, TELC)

Postęp technologiczny oraz rozwój narzędzi i sposobów kształcenia powoduje, że komputer i umiejętność jego obsługi staje się podstawą pracy nauczyciela każdego przedmiotu.

ECDL (*European Computer Driving Licence*) to Europejski Certyfikat Umiejętności Komputerowych (w tłumaczeniu dosłownym – „Europejskie Komputerowe Prawo Jazdy”). Jest to certyfikat potwierdzający zdanie egzaminu teoretycznego (obejmującego podstawowe pojęcia z technologii informatycznej) i sześciu egzaminów praktycznych (obejmujących zakresem praktyczną umiejętność obsługi komputera). W ramach ECDL wyróżnia się osiem programów o różnym zakresie i tematyce szkolenia: ECDL Start, ECDL Core, e-Citizen, ECDL Advanced, ECDL Cad, ECDL WebStarter, e-Guardian i ECDL EPP GIS). Są one skierowane do różnych odbiorców (nauczycieli, studentów, uczniów, pracowników biurowych, architektów itp.).

Program kierowany do nauczyciela umożliwia:

1. Dla nauczycieli początkujących – skorzystanie z programu e-Citizen (w polskiej wersji e-Obywatel). Ma on na celu zaznajomienie nauczyciela z podstawowymi funkcjami edytora tekstu, jak i z szeroko rozumianym Internetem (w tym opanowanie umiejętności posługiwania się przeglądarką internetową i pocztą elektroniczną).
2. Na kolejnym etapie możliwe jest zdobycie certyfikatu ECDL Start poprzez zaliczenie egzaminów z czterech dowolnie wybranych modułów dostępnych w programie ECDL Core (np. z modułu 2 – użytkowanie komputerów, modułu 3 – przetwarzanie tekstów, modułu 6 – grafika menedżerska i prezentacyjna i modułu 7 – przeglądanie stron internetowych i komunikacja).
3. Zdobycie certyfikatu ECDL Core poprzez zaliczenie pozostałych trzech modułów. Po zaliczeniu wszystkich siedmiu egzaminów nauczyciel otrzymuje Europejski Certyfikat Umiejętności Komputerowych (ECDL)⁷⁶.

Inny proces certyfikacji jest proponowany na przykład dla nauczycieli informatyki (egzamin z programu ECDL Advanced) lub nauczycieli opiekujących się szkolną witryną internetową (egzamin z programu ECDL WebStarter).

⁷⁵ B. Szymańska-Osik, *Wybrane problemy doskonalenia zawodowego nauczycieli w świetle potrzeb i możliwości współczesnej szkoły*, <http://www.niepublicznasp1.bydgoszcz.pl/artukul1.html> [data dostępu: 22.10.2011].

⁷⁶ *Dla nauczyciela. Program dla Ciebie*, http://www.ecdl.com.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=32:dla-nauczyciela&catid=31:program-dla-ciebie&Itemid=55 [data dostępu: 24.10.2011].

TELC (*European Language Certificates*) to system międzynarodowych egzaminów językowych opracowanych przez WBT (*Weiterbildungs-Testsysteme GmbH*) z siedzibą we Frankfurcie nad Menem w oparciu o program Rady Europy – Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, ocenianie, nauczanie – ESOKJ (*Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment – CEFR*)⁷⁷.

Obecnie certyfikat TELC można uzyskać z 10 języków (angielski, niemiecki, francuski, włoski, hiszpański, turecki, czeski, portugalski, rosyjski i arabski) i na 6 poziomach (A1, A2, B1, B2, C1, C2)⁷⁸. Warunkiem jego uzyskania jest zdanie egzaminu w formie ustnej i pisemnej, sprawdzającego przede wszystkim umiejętność porozumiewania się, a następnie znajomość gramatyki.

Zalety certyfikatu językowego w systemie TELC:

1. porównywalność – oznacza to, że można porównać egzamin i otrzymaną ocenę z dwóch różnych języków na tym samym poziomie (np. zdany egzamin z języka niemieckiego na poziomie B1 jest takim samym egzaminem, jak egzamin z języka francuskiego na poziomie B1);
2. komunikacja – szczególny nacisk jest położony na zdobycie praktycznej umiejętności komunikowania się w danym języku, przydatnej zarówno w kontaktach zawodowych, jak i prywatnych;
3. uznawalność – certyfikaty TELC są uznawane i honorowane na terenie Unii Europejskiej. Opracowanie systemu w oparciu o program Rady Europy umożliwia jednakowe ocenianie stopnia znajomości języka obcego w całej Europie⁷⁹.

Kursy przygotowujące do egzaminów językowych prowadzone są w polskich centrach i ośrodkach egzaminacyjnych oraz przez partnerów WBT⁸⁰ (np. Centrum Egzaminacyjne TELC przy CJO Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie)⁸¹.

9.3. Przeciwdziałanie stereotypowi nauczyciela jako zawodu typowo „kobiecego”

Feminizacja zawodu nauczyciela w polskich szkołach nie jest zjawiskiem korzystnym ani dla kadry nauczycielskiej, ani dla samych uczniów, którzy powinni mieć w swoim otoczeniu kontakt z przedstawicielami obu płci. Istniejące dysproporcje w dużej mierze zależą od stereotypów i mitów społecznych, mieszczących się w podświadomości człowieka. Myślenie stereotypowe jest przedmiotem rozważań i badań zarówno w dziedzinie psychologii, jak i socjologii.

⁷⁷ *Certyfikaty TELC, ECDL*, <http://www.cseprym.pl/certyfikaty-telc-ecd1> [data dostępu: 24.10.2011].

⁷⁸ *Der Gemeinsame europäische Referenzrahmen (GER)*, <http://www.telc.net/unser-angebot/das-stufenprinzip-des-ger/a1/> [data dostępu: 24.10.2011].

⁷⁹ *Co to jest certyfikat TELC?*, http://riad.pk.edu.pl/~o-3/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=61 [data dostępu: 24.10.2011].

⁸⁰ *Certyfikaty TELC*, <http://www.poliglotus.com.pl/index.php?mid=72> [data dostępu: 24.10.2011].

⁸¹ *Telc Partner*, <http://www.telc.net/ueber-telc/telc-partner/> [data dostępu: 24.10.2011].

Stereotyp – to schematyczny, nadmiernie uproszczony i uogólniony obraz rzeczywistości, podzielany przez ogół społeczeństwa jako element kultury danej społeczności, oporny na zmiany, a mimo to wciąż pojawiający się nowych wyobrażeniach, które często bywają niezgodne z dotychczasowymi⁸². Stereotypy mogą dotyczyć rzeczy, osób, grup i stosunków społecznych oraz instytucji.

Stereotypy związane z płcią i zawodem

Stereotypy płci określają przede wszystkim cechy, zajęcia i zawody odpowiednie dla kobiet (pielęgniarka, stewardessa, opiekunka) i mężczyzn (pilot, kierowca, menedżer, spawacz). Zawód nauczyciela od wielu lat postrzegany jest jako typowo kobiecy. Świadczy o tym fakt, że płęć piękna stanowi aż 80% nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych⁸³. Liczba zatrudnionych mężczyzn w tym zawodzie jest tym wyższa, im wyższy szczebel edukacji – najmniej mężczyzn pracuje w szkołach podstawowych, a najwięcej na uczelniach wyższych. Mężczyźni znacznie częściej pełnią natomiast w szkole funkcje kierownicze.

Stereotypowe patrzenie na zawód nauczyciela jako typowo kobiecy wynika z postrzegania roli kobiety w kulturze. To ona dawała życie, to ona zajmowała się dzieckiem, była strażniczką domowego ogniska. Te typowo „kobiece” zadania wykształciły w niej takie cechy charakteru, jak opiekuńczość czy cierpliwość, niezbędne w pracy z dziećmi i młodzieżą.

Nie oznacza to jednak, że mężczyzna nie może być dobrym nauczycielem. Z badań przeprowadzonych wśród uczniów i nauczycieli szkół podstawowych i gimnazjalnych województwa lubuskiego wynika, że nauczyciele płci męskiej są:

1. bardziej konkretni;
2. mają większy dystans do wykonywania swoich obowiązków, co przekłada się na obniżenie poziomu stresu;
3. częściej niż kobiety są gotowi stanąć w obronie uczniów⁸⁴.

Mężczyźni ponadto mają większą wyobraźnię, są częściej niż kobiety uzdolnieni matematycznie, szybciej dostrzegają powtarzające się (regularne) sytuacje, mają większą koordynację wzrokowo-ruchową, wzbudzają większy respekt i cieszą się większym autorytetem⁸⁵.

Przeciwdziałanie feminizacji zawodu nauczyciela nie jest procesem łatwym. Pomocne mogą okazać się następujące działania:

1. Kształtowanie postaw i osobowości człowieka już w okresie jego edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Aktualnie obowiązujące podręczniki i programy szkolne oraz przedszkolne są pełne stereotypowego myślenia, które wynika z procesu socjalizacji i postrzegania roli kobiety w kulturze. Stereotypowa kobieta to osoba

⁸² B. Wojcieszek, *Człowiek wśród ludzi: zarys psychologii społecznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006, s. 68.

⁸³ M. Runowska, *Dlaczego wśród nauczycieli jest więcej kobiet?*, <http://www.eduinfo.pl/art.php?action=more&id=2944&idg=8> [data dostępu: 02.11.2011].

⁸⁴ Kwartalnik *Psychologia w Szkole*, nr 01/2010.

⁸⁵ J. Dymecka, *„Twardy jak stal” – stereotypy, role i ideały męskości*, <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=402> [data dostępu: 02.11.2011].

zajmująca się przede wszystkim domem i wychowaniem dzieci, przykładowa matka i żona. Stereotypowy mężczyzna to człowiek silny, odważny, mający wysokie aspiracje zawodowe, utrzymujący rodzinę, często określany jako „głowa rodziny”. Odmienne przebiegające procesy socjalizacji kobiet i mężczyzn, związane z ich rolami społecznymi, sprawiają, że dziewczynki i chłopcy uczestniczą w odmiennych zabawach (dziewczynki wręcz powinny bawić się lalkami, chłopcy natomiast samochodami), chwalone są za inne schematy zachowań (dziewczynki za cierpliwość, posłuszeństwo, zaś chłopcy za niezależność czy umiejętność walki o swoje prawa)⁸⁶. Podział na role społeczne i kulturowe obu płci był jest wyraźnie zaznaczony zarówno w znanym *Elementarzu* Mariana Falskiego, jak i we współczesnych podręcznikach. Zadaniem szkoły powinno być przede wszystkim aktywne uświadamianie dzieci i młodzieży na temat istniejących stereotypów dotyczących obu płci, a także, poprzez odpowiedni dobór podręczników, materiałów dydaktycznych i programów szkolnych, przeciwdziałanie im przemyślany w sposób.

2. Działanie mające na celu zwiększenie prestiżu i atrakcyjności zawodu nauczyciela wśród mężczyzn poprzez podniesienie atrakcyjności szkoleń zawodowych.
3. Organizowanie kampanii publicznych i szkolnych (szczególnie w szkołach ponadgimnazjalnych i na wyższych uczelniach), zachęcających i motywujących mężczyzn do podejmowania pracy w zawodzie nauczyciela i wychowawcy.
4. Tworzenie specjalnych programów rządowych, ukierunkowanych na przeciwdziałanie feminizacji zawodów (w tym zawodu nauczyciela).
5. Uświadamianie społeczeństwa na temat negatywnych skutków i konsekwencji wynikających ze stereotypowego podejścia do obu płci i wykonywanych przez nie zawodów (na przykład za pośrednictwem mediów czy publikacji naukowych).

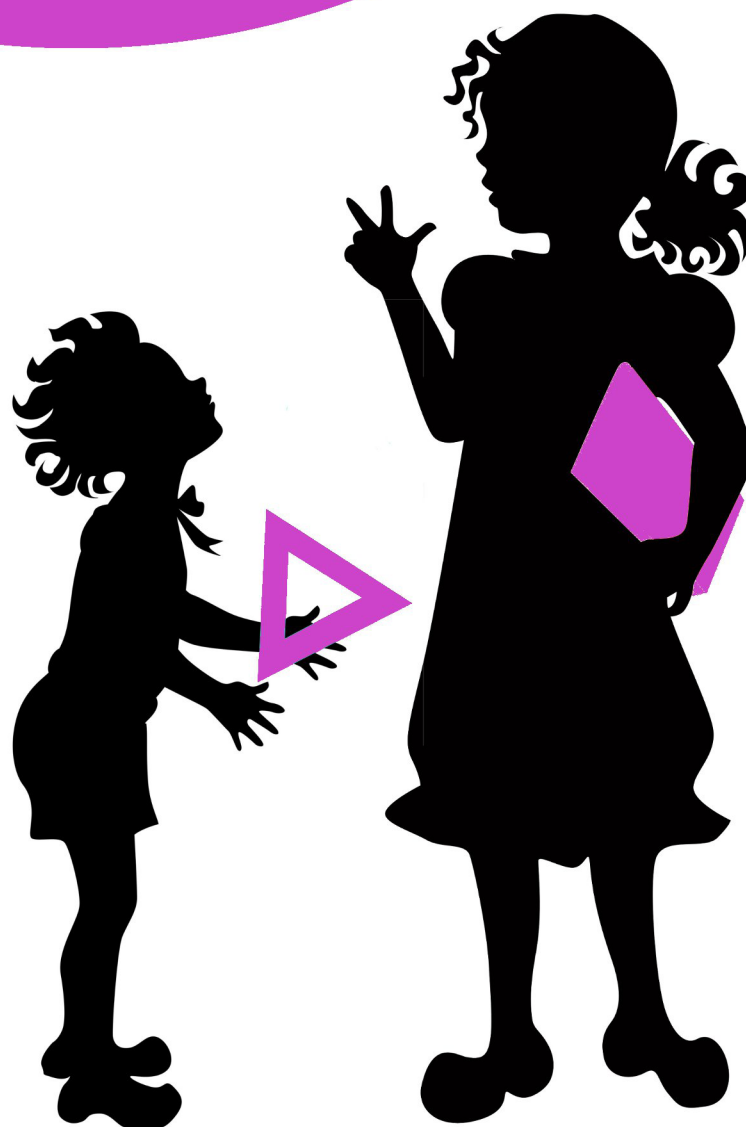
Wszystkie te działania są realne i możliwe do osiągnięcia pod warunkiem, że w ich realizację zaangażowani będą nauczyciele, dyrekcje szkół, społeczeństwo i władze państwa.

⁸⁶ E. Ślęzak, *Przemiany w rolach społecznych kobiet i mężczyzn*, [https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:GggQjQtHVOsJ:www.euro-limes.ae.krakow.pl/files/el1\(4\)2004/es_limes1\(4\).pdf+role+kobiet+i+m%C4%99%C5%BCczyn+w+kulturze&hl=pl&gl=pl&pid=bl&srcid=ADGEESiNA3xRq6TLqIEiTfSVXbmH7OCcU5TJ2WIXWvlenZV1npwGM4sC9Sy5_7e-EC9QOaGbsZKTyWX5ZslNuaxF-EZKSErITwyuIRGGNNhfpJarAbZ_9JlrX0hi8NNOaBLZ-gpwGYKb&sig=AHIEtbTEIDY1JRNlnGbjO6qnQFwLK5SbJw](https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:GggQjQtHVOsJ:www.euro-limes.ae.krakow.pl/files/el1(4)2004/es_limes1(4).pdf+role+kobiet+i+m%C4%99%C5%BCczyn+w+kulturze&hl=pl&gl=pl&pid=bl&srcid=ADGEESiNA3xRq6TLqIEiTfSVXbmH7OCcU5TJ2WIXWvlenZV1npwGM4sC9Sy5_7e-EC9QOaGbsZKTyWX5ZslNuaxF-EZKSErITwyuIRGGNNhfpJarAbZ_9JlrX0hi8NNOaBLZ-gpwGYKb&sig=AHIEtbTEIDY1JRNlnGbjO6qnQFwLK5SbJw) [data dostępu: 03.11.1011].

Zakończenie

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Zawód nauczyciela jest wyjątkowy – osobę, która go wykonuje, utożsamia się z mentorem, wychowawcą, człowiekiem ważnym w życiu młodych ludzi. To nauczyciel wywiera istotny i świadomy wpływ na rozwój swoich wychowanków poprzez kształtowanie ich osobowości i bezpośredni wpływ na wybór drogi życiowej. Dlatego tak ważne jest, aby nauczyciel posiadał wiedzę, umiejętności i kwalifikacje zawodowe.

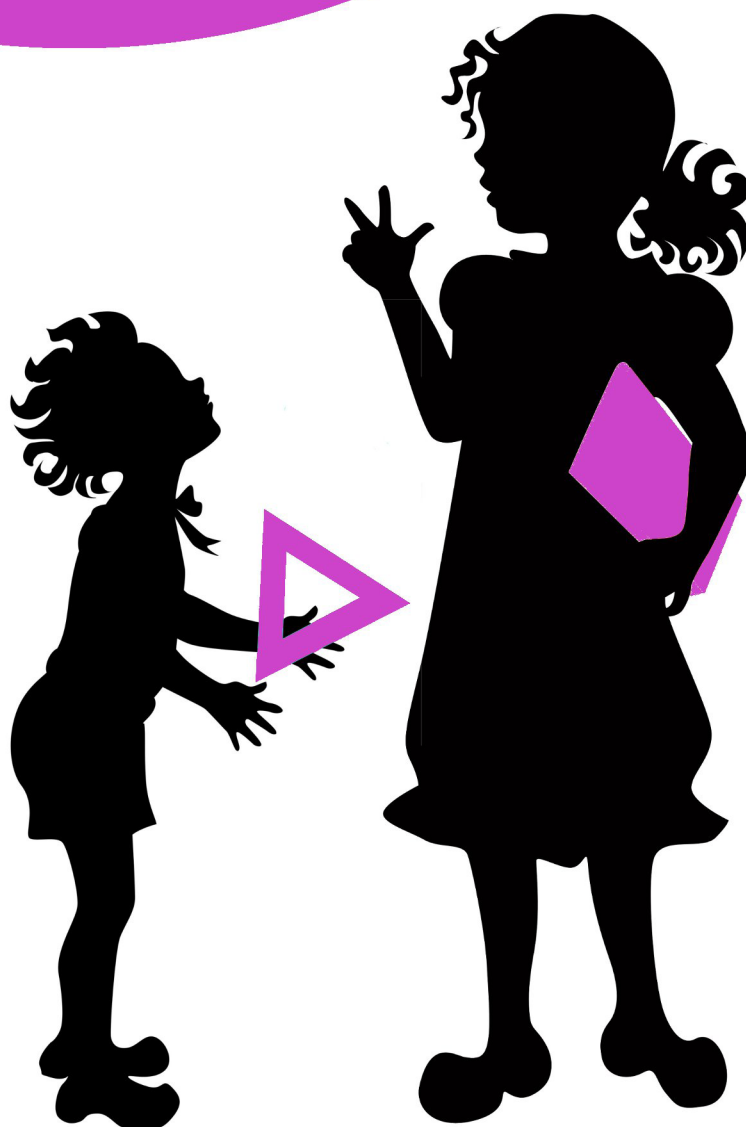
Dokonujące się obecnie przemiany i reformy systemu oświaty powodują, że nauczyciel XXI wieku nie może ograniczać się tylko i wyłącznie do ukończenia odpowiedniej szkoły, czyli do „jednoetapowego” kształcenia. Proces edukacji nauczyciela musi nabierać cech ustawiczności, czyli aktualizacji i uwspółcześniania swojego wykształcenia, wiedzy, zdolności i kwalifikacji. W dzisiejszych czasach realizowanych jest wiele projektów i programów, mających na celu promowanie rozwoju nie tylko uczniów, ale i nauczycieli. Nieustanne dążenie do aktualizowania swojej wiedzy i umiejętności jest niezbędne w zawodzie nauczyciela XXI wieku. Jak powiedział Friedrich Adolf Diesterweg, „Szkoła jest tyle warta, ile wart jest nauczyciel”. Dobrze wykształcona kadra nauczycieli wpływa na poziom nauczania w danej szkole, a co za tym idzie – lepsze funkcjonowanie systemu oświatowego.

Tematyka prawa oświatowego jest niezwykle istotna w programie studiów pedagogicznych. Brak wiedzy z tego zakresu nie zwalnia nauczycieli z odpowiedzialności. Może się okazać, że powstałe w trakcie edukacji plany, wyobrażenia i oczekiwania względem przyszłej pracy zawodowej wybiegają poza określone prawem granice, są nierealistyczne i wyidealizowane. Takie podejście, szczególnie w przypadku nauczycieli rozpoczynających pracę zawodową, może wiązać się z wystąpieniem zjawiska wypalenia zawodowego. Warto pamiętać o tym, że zniwelowanie czynników wpływających na pojawienie się tego zjawiska powinno być celem nie tylko samych nauczycieli, ale również organizatorów systemu edukacji. Poprawa organizacji pracy i tworzenie wewnętrznych sieci wsparcia powinno być zadaniem dyrektorów szkół i kuratorów oświaty oraz celem wprowadzanych programów szkolnych.

Bibliografia

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

www.praktykaiwiedza.edu.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Dokumenty

1. Kodeks Pracy.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Art. 87.
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauk z dnia 3 lutego 2006 roku w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych (Dz. U. 2006 Nr 31, poz. 216).
4. Ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz.U. 2004 Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.).
5. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 roku – Karta Nauczyciela (tekst jednolity: Dz.U. 2006 Nr 97, poz. 674 z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003 Nr 96, poz. 873).
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. 2010 Nr 228, poz. 1487).
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz.U. 2010 Nr 228, poz. 1490).
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 grudnia 2004 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli (Dz.U. 2004 Nr 260, poz. 2593).

Monografie, artykuły, opracowania

1. Bała P., *Konstytucyjne prawo do nauki a polski system oświaty*, Wydawnictwo Von Borowiecky, Warszawa 2009.
2. Christopher C.J., *Nauczyciel – rodzic. Skuteczne porozumiewanie się*, przekł. Bartosik J., Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004.
3. Dzierzgowska I., *Wspinaczka po stopniach awansu. Cz. 1. Nauczyciel stażysta*, Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna Sp. z o.o., Warszawa 2001.
4. Gancarz-Stasiak G., *Edukacja w Unii Europejskiej. Poradnik*, Wydawnictwo Telbit, Warszawa 2004.
5. Gordon T., *Wychowanie bez porażek w praktyce: jak rozwiązywać konflikty z dziećmi?*, przekł. Sujak E., Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1994.
6. Gordon T., *Wychowanie bez porażek w szkole*, przekł. Szafrńska D., Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1995.
7. Janeczek I., Hofman-Kołodziejczyk I., Księżyk M., *Poradnik dla wychowawcy klasy z.1*, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, Częstochowa 1993.

8. Kapciak A., *Regionalne programy Operacyjne w latach 2007–2013*, Warszawa 2007.
9. Klus-Stańska D., Szczepska-Pustkowska M. (red.), *Pedagogika wczesnoszkolna – dyskursy, problemy, rozwiązania*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
10. Kurczyńska-Chmiel D., *Podstawy prawne i organizacyjne oświaty, Prawo oświatowe w zarysie*, wydanie 2, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2009.
11. Łobocki M., *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1985
12. Maslach C., Wypalanie się: utrata troski człowieka, w: Zimbardo P.G., Ruch F. L., *Psychologia i życie*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1994.
13. Paris S. G., Ayres L. R., *Stawanie się refleksyjnym uczniem i nauczycielem*, przekł. Janowski M., Micińska M., Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1997.
14. Perry R., *Teoria praktyka. Proces stawania się nauczycielem*, przekł. Mazur B., Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2000.
15. Piekarski J., Śliwerski B., *Edukacja alternatywna. Nowe teorie, modele badań i reformy*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2000.
16. Plutecka K., *Kompetencje zawodowe surdopedagoga z wadą słuchu*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006.
17. Pomianowska M., Sielatycki M., Tołwińska-Królikowska E., *Awans zawodowy nauczyciela: Poradnik*, Wydawnictwa CODN, Warszawa 2000.
18. Sęk H., *Wypalenie zawodowe. Przyczyny i zapobieganie*, tom 7 z cyklu *Nowe tendencje w psychologii*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2010.
19. Sosnowski T., *Kształcenie ustawiczne*, Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1976.
20. Śliwerski B. *Pedagogika, Tom 2 Pedagogika wobec edukacji, polityki oświatowej i badań naukowych*, Wydawnictwo GWP, Gdańsk 2006.
21. Wojcieszek B., *Człowiek wśród ludzi: zarys psychologii społecznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
22. Kwartalnik „Psychologia w Szkole”, 01/2010.

Źródła internetowe

1. *Bezpieczny pierwszak*,
http://www.kujawsko-pomorska.policja.gov.pl/_portal/news/13191944794ea14f6f74e4c/Bezpieczny_pierwszak_.html
2. Bielawska A., *Czy można wypalić się w zawodzie nauczyciela?*,
<http://www.odn.poznan.pl/doradcy/warsztat/pliki/bielawska1.doc>
3. Certyfikaty TELC,
<http://www.poliglotus.com.pl/index.php?mid=72>

4. *Certyfikaty TELC, ECDL*,
<http://www.cseprym.pl/certyfikaty-telc-ecdl>
5. *Comenius. O programie*,
<http://comenius.org.pl/index.php/ida/197/>
6. *Comenius. Najczęściej zadawane pytania*,
<http://comenius.org.pl/index.php/ida/336/>
7. *Co to jest certyfikat TELC?*,
http://riad.pk.edu.pl/~o-3/index.php?option=com_content&view=article-&id=51&Itemid=61
8. *Der Gemeinsame europäische Referenzrahmen (GER)*,
<http://www.telc.net/unser-angebot/das-stufenprinzip-des-ger/a1/>
9. Dymecka J., „*Twardy jak stal*” – stereotypy, role i ideały męskości,
<http://www.psychologia.net.pl/artykul.php?level=402>
10. *Dyżury nauczycieli a bezpieczeństwo uczniów*,
<http://www.oswiataiprawo.pl/Dyrektor/Prawo-w-szkole/Archiwum-2007-2008/Sprawy-pracownicze/DYzURY-NAUCZYCIELI-A-BEZPIECZENSTWO-UCZNIOW>
11. *Działania w VI edycji*,
<http://www.szkolabezprzemocy.pl/1232,dzialania-w-vi-edycji>
12. *Erasmus. O programie*,
<http://www.erasmus.org.pl/o-programie>
13. *Erasmus. Strefa studenta. Jak wziąć udział w programie*,
<http://www.erasmus.org.pl/strefa-studenta/jak-wziac-udzial-w-programie>
14. *Erasmus. Strefa pracownika uczelni. Jak wziąć udział w programie*,
<http://www.erasmus.org.pl/strefa-pracownika-uczelni/jak-wziac-udzial-w-programie>
15. *eTwinning*,
<http://www.etwinning.pl>
16. *eTwinning. Przewodnik*,
http://www.etwinning.pl/sites/etwinning.pl/files/et_przewodnik_2011.pdf
17. *eTwinning w warsztacie każdego dyrektora szkoły i nauczyciela*,
http://www.etwinning.pl/sites/etwinning.pl/files/mds_1_2011_32-35.pdf
18. *Fundacja Aeris Futuro. Korzyści dla szkoły*,
<http://www.aeris.eko.org.pl/projekty/program-edukacyjny/korzysci-dla-szkoly>
19. *Jak obronić się przed atakiem psa?*,
http://www.lubuska.policja.gov.pl/serwis_informacyjny/aktualnosci/jak_obronic_sie_przed_atakiem_psa
20. *Korzystanie z usług poradni psychologiczno-pedagogicznych*,
<http://www.eksperciwoswiacie.pl/dla-pedagogow-i-psychologow/art,19,korzystanie-z-uslug-poradni-psychologiczno-pedagogicznych.html#.TqQBd1lZovw>

21. *Kryteria przynależności szkoły do Wojewódzkiej Sieci Szkół Promujących Zdrowie*,
http://www.ore.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=257&Itemid=970.
22. *KWP: Piknik profilaktyczny*,
http://www.opolska.policja.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=5379:kwp-piknik-profilaktyczny&catid=34:informacje&Itemid=29
23. *Materiały edukacyjne*,
<http://www.szkolabezprzemocy.pl/173,materiały-edukacyjne>
24. *Ministerstwo Edukacji Narodowej*,
<http://www.men.gov.pl>
25. *Odbyło się uroczyste wręczenie nagród*,
http://www.kujawsko-pomorska.policja.gov.pl/_portal/news/13153117004e-661054a2cd3/Odby%C5%82o_si%C4%99_uroczyste_wr%C4%99czenie_nagr%C3%B3d.html
26. *Oferta mini-warsztatów*,
<http://www.szkolabezprzemocy.pl/1253,oferta-mini-warsztatow>
27. *Olsztyn: Z wizytą w komendzie*,
http://www.warminsko-mazurska.policja.gov.pl/?id_category=2&el_id=26212
28. *Oświata – kształcenie zawodowe i ustawiczne*,
<http://www.wsipnet.pl/oswiata/arts.php?dz=5&nid=2165&r=22>
29. *Policjanci z wizytą w przedszkolu*,
<http://www.swietokrzyska.policja.gov.pl/?dzial=25&artykul=17448>
30. *Portal Funduszy Europejskich*,
http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/RPO/Strony/O_Programach_Regionalnych.aspx
31. *Portal organizacji pozarządowych*,
<http://www.ngo.pl>
32. *Program „Młodzież w działaniu”*,
<http://www.mlodziej.org.pl/faq>
33. *Program „Szkoła bez przemocy”*,
<http://www.szkolabezprzemocy.pl/1229,zglos-sie-do-programu>
34. *Programy współpracy transgranicznej*,
<http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/>
35. *Przedszkolaki z wizytą u policyjnych lotników*,
http://www.policja.pl/portal/pol/1/71216/Przedszkolaki_z_wizyta_u_policyjnych_lotnikow.html
36. *Przewodnik po programie „Szkoła z klasą 2.0 2011/2012”*,
<http://www.ceo.org.pl/pl/szkola2zero/news/przewodnik-po-programie>

37. *Regulamin programu „Szkoła z klasą 2.0 2011/2012”*,
<http://www.ceo.org.pl/pl/szkola2zero/news/regulamin>
38. Runowska M., *Dlaczego wśród nauczycieli jest więcej kobiet?*,
<http://www.eduinfo.pl/art.php?action=more&id=2944&idg=8>
39. *Stopnie awansu zawodowego. Procedura – krok po kroku*,
http://www.archiwum.literka.pl/baza/nauczyciel_stazysta/procedura_krok_po_kroku/304/2
40. *Szkoła Promująca Zdrowie*,
http://www.ore.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=249&Itemid=966
41. Szymańska-Osik B., *Wybrane problemy doskonalenia zawodowego nauczycieli w świetle potrzeb i możliwości współczesnej szkoły*,
<http://www.niepublicznasp1.bydgoszcz.pl/artukul1.html>
42. Ślęzak E., *Przemiany w rolach społecznych kobiet i mężczyzn*,
[https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:GggQjQtHVOsJ:www.euro-limes.ae.krakow.pl/files/el1\(4\)2004/es_limes1\(4\).pdf+role+kobiet+i+m%C4-%99%C5%BCczyn+w+kulturze&hl=pl&gl=pl&pid=bl&srcid=ADGEESiNA3xRq6TLqIEiTfSVXbmH7OCcU5TJ2WIXWvlenZV1npwGM4sC9Sy5_7e-EC9QOaGbsZKTyWX5ZslNuaxF-EZKSErITwyuIRGGNNhfpJarAbZ_9JlrX0hi8NNOaBLZ-gpwGYKb&sig=AHIEtbTEIDY1JRNlnGbjO6qnQFwLK5SbJw](https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:GggQjQtHVOsJ:www.euro-limes.ae.krakow.pl/files/el1(4)2004/es_limes1(4).pdf+role+kobiet+i+m%C4-%99%C5%BCczyn+w+kulturze&hl=pl&gl=pl&pid=bl&srcid=ADGEESiNA3xRq6TLqIEiTfSVXbmH7OCcU5TJ2WIXWvlenZV1npwGM4sC9Sy5_7e-EC9QOaGbsZKTyWX5ZslNuaxF-EZKSErITwyuIRGGNNhfpJarAbZ_9JlrX0hi8NNOaBLZ-gpwGYKb&sig=AHIEtbTEIDY1JRNlnGbjO6qnQFwLK5SbJw)
43. *Telc Partner*,
<http://www.telc.net/ueber-telc/telc-partner/>
44. *Trwa akcja: „Odblaski ratują życie!”*,
http://www.kujawsko-pomorska.policja.gov.pl/_portal/news/13190280594e-9ec55b8809b/Trwa_akcja_%E2%80%9EOdblaski_ratuj%C4%85_%C5%BCycie%21%22_.html
45. *Wyjazdy indywidualne uczniów Comeniusa*,
<http://comenius.org.pl/index.php/ida/313/>
46. *Wypalenie zawodowe*,
http://mediweb.pl/psyche/wyswietl_vad.php?id=101